

OTDK-DOLGOZAT

2015

**ÚJ TERMÉK A KATASZTRÓFATURIZMUS PIACÁN
MERT A HÁTBORZONGATÓ FOGALOM NEM ISMER
HATÁROKAT...!**

**NEW INNOVATIVE PRODUCT ON THE DISASTER TOURISM
MARKET**

THRILL WITHOUT BORDERS...!

Kézirat lezárása: 2014. június 19.

Tartalom

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	
ÁBRÁK JEGYZÉKE	
1. BEVEZETÉS	1
2. A KATASZTRÓFATURIZMUS.....	4
2.1. A katasztrófaturizmus, mint fogalom	4
2.1.1. A katasztrófaturizmus csoportosítása.....	5
2.1.2. A katasztrófaturizmus ismertsége.....	7
2.2. A katasztrófaturizmus keletkezésének okai.....	8
2.3. A katasztrófaturizmus, mint turisztikai termék kialakulása	9
2.3.1. Gazdasági változások	9
2.3.2. Katasztrófaturisztikai trendek, tendenciák napjainkban	10
2.3.3. A katasztrófaturizmus intézményesedése	11
2.4. Motivációk vizsgálata.....	12
2.4.1. Az utazási motivációk vizsgálata a múltban	12
2.4.2. Az utazási motivációk vizsgálata a jelenben.....	13
2.4.3. A motivációk vizsgálatából levonható következtetések	14
2.5. A katasztrófaturizmus veszélyessége	15
2.6. A katasztrófaturizmus összemosódása a kalandturizmussal	17
2.6.1. Keverednek a két turizmuság kedvelői?	20
3. A KATASZTRÓFATURIZMUS PSZICHOLÓGIAI HÁTTERE	22
3.1. A katasztrófa sújtotta területek kerülésének gátjai	22
3.1.1. Túlélők és hozzátartozók szemszögéből megvizsgálva.....	22
3.1.2. Idegenek okai	23
3.2. A visszaköltözések háttere.....	24
3.3. A radiofóbia.....	24
3.4. A negatív asszociáció oka.....	24
4. A KATASZTRÓFATURIZMUS MINT INNOVÁCIÓS LEHETŐSÉG?.....	26
4.1. Az innováció fogalma és fontossága	26

4.1.1. Az innováció kialakulása	27
4.1.2. Az innováció elfogadása és tényezői.....	28
4.2. A katasztrófaturizmus térhódítása	28
5. PRIMER KUTATÁSAINK EREDMÉNYE.....	30
5.1. Kérdőíves megkérdezés	30
5.2. Mélyinterjúk	36
6. A KATASZTRÓFATURIZMUS ÚJ LEHETŐSÉGE.....	38
6.1. A motiváció és a részvétel okai	39
6.2. Célcsoportok	41
6.3. Az átlagos turista	42
6.4. Márkázás.....	42
6.5. A turisztikai kínálat központi eleme és a turisztikai vonzerő	43
6.6. Az emberi tényező szerepe	45
6.7. A termék fizikai környezete	45
7. ÖSSZEGZÉS.....	47
FORRÁSJEGYZÉK.....	49
MELLÉKLETEK	I
1. számú melléklet – ábra	I
2. számú melléklet – táblázatok.....	II
3. számú melléklet – diagramok	VI
4. számú melléklet – kérdőív	VII
5. számú melléklet – képek.....	X

Táblázatok jegyzéke

1. számú táblázat: Klaszterkialakítás ismérvek szerint.....	II
2. számú táblázat: Ismérvek klaszterképzésben betöltött szerepe alapján	II
3. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a szerepjátékok közötti kapcsolat szorosság	III
4. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a történelem közötti kapcsolat szorossága	III
5. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a katasztrófák közötti kapcsolat szorossága.....	III
6. számú táblázat: Az iskolai végzettség és az extrém kikapcsolódási lehetőségek közötti kapcsolat szorossága.....	III
7. számú táblázat: A foglalkozás és a szerepjátékok közötti kapcsolat szorossága	III
8. számú táblázat: A foglalkozás és az extrém kikapcsolódási lehetőségek közötti kapcsolat szorossága	III
9. számú táblázat: A foglalkozás és a történelem közötti kapcsolat szorossága	IV
10. számú táblázat: A foglalkozás és a katasztrófák közötti kapcsolat szorossága	IV
11. számú táblázat: A katasztrófaturizmus fogalma és az ahhoz való viszonyulás szorossága	IV
12. számú táblázat: A katasztrófaturizmus fogalma és a kockázatvállalás mértékének szorossága	IV
13. számú táblázat: A katasztrófaturizmushoz való viszonyulás és a kockázatvállalás mértékének szorossága.....	IV
14. számú táblázat: A katasztrófaturizmushoz való viszonyulás és az új dolgokkal való kísérletezés közötti kapcsolat szorossága	IV
15. táblázat: a nyaralás és a katasztrófaturizmus látogatottságának összesítő táblázata	V
16. táblázat: Az iskolai végzettség és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat	V
17. táblázat: A foglalkozás és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat	V
18. táblázat: A kor és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat	V

Ábrák jegyzéke

1. számú diagram: Az aktív és passzív pihenési szokások megoszlása.... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
2. számú diagram: Az új felé nyitók aránya **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
3. számú diagram: Az emberek katasztrófaturizmushoz való viszonyulása**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

1. Bevezetés

A TDK dolgozatunk témájának a katasztrófaturizmust, mint innovációs lehetőséget választottuk. Úgy gondoljuk, hogy ez egy olyan, eddig még nem teljesen körvonalazódott szegmense a turizmusnak, amelyet érdemes mélyebben is megvizsgálni. A jelenség egyre több helyen felüti a fejét, elég csak arra gondolni, hogy a média is azonnal tudósít az egyes katasztrófákról, amint bekövetkeznek. Mikor a kutatásokat végeztük a dolgozat megírásához (mind primer mind secunder szempontból), akkor jöttünk rá mi magunk is, hogy ez a téma mennyire foglalkoztat minket, és mennyi, eddig még fel nem derített komponense van. Ezekre a bennünk felvetült kérdésekre kerestük a válaszokat a TDK megírása során, ugyanis úgy gondoljuk, hogy rengeteg lehetőséget rejt magában.

Az egyik legfontosabb felfedezésünk az volt, hogy a katasztrófaturizmusra vonatkozóan nincs egy egységes fogalom, ugyanis a legtöbb definíció nem fedi le teljes mértékben ezt a jelenséget. Éppen ezért alkottuk meg rá később a saját megfogalmazásunkat, amelyről úgy gondoljuk, hogy talán komplexebben lefedi a katasztrófaturizmust. Véleményünk szerint olyan pszichológiai behatások összessége, amely arra készíti az embereket, hogy kilépjenek a komfortzónájukból és ellátogassanak egy katasztrófa sújtotta területre még akkor is, amikor tisztában vannak annak veszélyességével.

Ettől függetlenül azonban mint minden jelenségnél, itt is képezhetünk csoportokat. Az egyik ilyen csoportosítási lehetőség a természeti és az ember által generált katasztrófák megkülönböztetése. A másik szemlélet szerint pedig elkülöníthetünk történeti illetve újabb típusú helyszínekhez köthető katasztrófákat, míg utolsó csoportosítási szempontunk az volt, hogy pontosan milyen környezetben történhetnek a különböző szerencsétlenségek.

Miután ezeket az alapinformációkat tisztázzuk, kitérünk dolgozatunk során arra, hogy miként alakult ki a katasztrófaturizmus és milyen trendek és tendenciák figyelhetők meg napjainkban. Rávilágítunk arra, hogy egyre több erre szakosodott intézménnyel találkozhatunk bármilyen szerencsétlenséget is tanulmányozunk bővebben (lehetnek ezek múzeumok és emlékművek is). Később foglalkozunk annak a témakörével is, hogy milyen utazási motivációk léteznek, amit megvizsgálunk a múltra és a jelenre vonatkozóan is, hiszen azok az idő múlásával folyamatosan változtak. Megfigyelhető, hogy a mai ember egyik utazási motivációja a kíváncsiság (az egyik leginkább előtérbe kerülő az évek során), amely sokszor akár veszélyes területekre is vonzza az egyéneket. Talán éppen ezen tulajdonságából kifolyólag mosódik össze ez a jelenség a kalandturizmussal, amely szintén az adrenalin növelését célozza meg. Azonban fontos kiemelni azt, hogy ez a két fogalom teljesen

különválasztandó, hiszen teljesen más jellemvonásokkal rendelkeznek. Mindezek mellett az nem tagadható, hogy a két turizmuság kedvelői sokszor azonosak.

Következő nagy témaköre TDK dolgozatunknak a katasztrófaturizmus pszichológiai háttere. A fejezet során kitérünk arra, hogy miért szükséges különbséget tenni azon szerencsétlenség sújtotta területek látogatói között, akik túlélők vagy hozzátartozók és azok között, akik nem élték át azt. Fontos megemlíteni, hogy a túlélők szemszögéből az egyik legfontosabb indíték az, hogy a gyászfolyamat nem zajlott le rendesen. Míg az idegenek perspektívájából sokszor a veszélyérzet és az adrenalin növelése a lényeges motiváció. A pszichológiáról szóló fejezetünkben lényegesnek tartjuk megvizsgálni továbbá azt, hogy mi az a radiofóbia és miért alakul ki, hiszen dolgozatunk lényeges elemét képezik az atom által gerjesztett katasztrófák.

Úgy gondoljuk, hogy a katasztrófaturizmus igen nagy mértékben ad lehetőséget az innovációra. Ezen jelenség révén olyan újdonságokat hozhatunk ezen turisztikai területre, amelyek egyedülállóak lehetnek a maguk nemében. Az innováció beleivódott az emberek mindennapjaiba, mivel egyetlen vállalat vagy iparág sem képes a túlélésre valamint a profittermelésre, amennyiben nem él az innováció nyújtotta lehetőségekkel. Éppen ezért válhat a katasztrófaturizmus a turizmus egyik leggyorsabban fejlődő ágává, hiszen még rengeteg komponense áll kiaknázatlanul. Véleményünk szerint egyre nagyobb piaci potenciállal rendelkezik, emiatt érdemes megvizsgálni azt, hogy milyen szegmenst foglalkoztat ez a jelenség. Ezáltal ugyanis pontosabb képet kaphatunk a katasztrófaturizmusról, ami lehetővé teszi azt, hogy újabb termékeket alakítsunk ki.

Annak érdekében, hogy mi is jobban megismerjük a jelenséget, primer kutatásokat is végeztünk. Mindezeket részletezzük dolgozatunk ötödik fejezetében. Online kérdőíves megkérdezést végeztünk, amelyet 170 fő töltött ki. Az így kapott adatállomány segítségével alakítjuk ki klasztereinket a katasztrófaturizmusra vonatkozóan SPSS segítségével. Ez után pedig kapcsolatszorosságot vizsgálunk az egyes ismérvek figyelembe vételével. Primer kutatásunk másik nagy részét különböző személyekkel készített mélyinterjúk képezik. Lényegesnek tartottuk, hogy felkeressünk egy pszichológust, aki segítségünkre lehet a mélyben rejlő motivációk megvizsgálásában. Ezért készítettünk interjút Hamvas Edinával, aki a szakmájában szaktekintélynek számít ezen a területen. Továbbá meginterjúvöltuk Maczelka Márkot is, aki a Csernobil Öröksége – A Zóna című dokumentumfilmet készítette. Dolgozatunk ezen alfejezetében a mélyinterjúk alkalmával szerzett információkat részletezzük.

A katasztrófaturizmus térhódítása egyre nagyobb mértékeket ölt, hiszen egyre nagyobb embertömegeket vonz. Ennek oka talán épp a médiában való előtérbe kerülése. Ezek valamint vizsgálataink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy érdemes a katasztrófaturizmus piacán egy új szolgáltatást létrehozni. Ezen gondolatot fejtjük ki dolgozatunk hatodik fejezetében. Részletezzük azt, hogy szerintünk melyik területen érdemes megjelenni – úgy gondoljuk, hogy egy csernobili rekonstrukció igen ígéretes lehet, hiszen manapság is sokan érdeklődnek iránta. Először kitérünk arra, hogy mik lehetnek a motivációk valamint a részvétel okai egy ilyen termékénél. Később pedig mindezen ismérvek alapján határozzuk meg a szolgáltatás célcsoportját továbbá azt, hogy milyen lehet egy átlagos turista.

Ezek után kitérünk arra, miért fontos a márkázása minden egyes turisztikai desztinációnak, így természetesen az általunk felvázolt alternatíva esetében is. Végül pedig azt vizsgáljuk, hogy a szolgáltatásnak mi a központi eleme és milyen turisztikai vonzerővel rendelkezik, hiszen ez teheti egyedivé a terméket.

2. A katasztrófaturizmus

2.1. A katasztrófaturizmus, mint fogalom

A köztudatban a katasztrófaturizmusnak a mai napig nincs elfogadott, szakszerű fogalma, mert a legtöbb ember mást ért alatta, így nehézkes megtalálni azt, amely általánosan érvényes lehet. Azonban az megállapítható, hogy manapság a turizmus egyik legtöbbször használt alrendszerévé, hiszen most kezd csak beépülni a lakosság tudatába, annak ellenére, hogy már régóta létezik ez a jelenség. Ennek oka lehet az, hogy a XXI. században a technológia korát éljük meg, amely kihatással van magára a társadalomra is. Az internet elterjedésével sokkal több esemény bír hírértékkel, mint korábban, ezáltal a katasztrófaturizmus is egyre inkább előtérbe kerül, mert az embereket jobban foglalkoztatják az erről szóló beszámolók. A legfontosabb kérdés a mai átlagember számára talán az, hogy aktív, vagy passzív kikapcsolódási formát válasszon. Hiszen ez nagy mértékben befolyásolhatja a társadalom utazási szokásait, illetve azt, hogy milyen környezetben akarják eltölteni a szabadidejüket. Amennyiben az aktív pihenés mellett döntenek, úgy egyre szívesebben látogatnak el a katasztrófa sújtotta területekre, ezáltal is megalapozva a katasztrófaturizmus létét.

Amikor ezt a jelenséget vizsgáljuk, felfedezhető, hogy nem találunk egy egységes, pontos definíciót. Az általunk gyűjtött anyagok többségében szintén nem egy adott fogalomról adnak tájékoztatást, hanem inkább egy jelenségről. Azonban abban biztosak lehetünk, hogy mindegyik fogalom egy dologban megegyezik, mégpedig abban, hogy a hajtóerő, az maga a kíváncsiság. A katasztrófaturizmushoz mégis legközelebb álló fogalmat Palanca Attila fogalmazta meg, aki hazánk legnagyobb szaktekintélyének számít ezen a területen:

„Katasztrófaturizmuson tehát a mindennapjainkban zajló természeti csapások közvetlen és elsődlegesen nem karitatív szándékkal való megtekintését értjük.” (Palanca, 2012)

Vajon tényleg csak a természeti csapások tartoznának a katasztrófaturizmus körébe? Véleményünk szerint nem, ugyanis a kutatásaink során azt vettük észre, hogy nem csak az ilyen jellegű események vonzzák a látogatókat, hanem ezeknek számos más oka is lehet, amelyekre majd a következőkben részletesen is kitérünk. Tulajdonképpen a társadalom egyfajta torzulása segítette elő ennek a turizmusfajtának a fejlődését, illetve kitörését, hiszen az emberi értékek az évek során folyamatosan megváltoztak, illetve jelenleg is alakulóban vannak. Ezek eredményezték azt, hogy a katasztrófaturizmuson belül több csoport

kialakuljon, amelyek közül lehet választani utazási céljaink valamint érdeklődési körünk szerint. Gondolunk itt arra, hogy csak egy látványosságot néznek meg, vagy olyan értékeket keresnek, amelyek segítségével újra átélhetnek valamit, ami magával egy katasztrófával kapcsolatos.

Mindezek alapján fogalmaztuk meg a saját definíciónkat a katasztrófaturizmusra vonatkozóan, amelyről úgy gondoljuk, komplexebben lefedi ezt a jelenséget. Véleményünk szerint ***a katasztrófaturizmus olyan pszichológiai behatások összessége, amely arra készíti az embereket, hogy kilépjenek a komfortzónájukból és ellátogassanak egy katasztrófa sújtotta területre még akkor is, amikor tisztában vannak annak veszélyességével.***

2.1.1. A katasztrófaturizmus csoportosítása

A katasztrófaturizmust több módon is csoportosíthatjuk, attól függően, hogy milyen irányból közelítjük meg a problémakört. Alapvetően két kategóriába oszthatjuk fel a katasztrófákat, egyrészt az ember által gerjesztett, másrészt a természeti csapások következtében kialakult helyszínek (Faulkner, 2001). Az első klaszterbe tartozók közös jellemzője, hogy emberi tevékenység folytatása vagy mulasztása által következik be a tragédia, amely akár több száz vagy ezer emberéletet is követelhet. Ezek azonban valamilyen módon, főként biztonsági előírások betartásával megelőzhetőek lennének, ellentétben a második csoporttal, a természeti csapásokkal. Hiszen ez ellen az ember nem igazán tud mit tenni, mivel ezek egyik pillanatról a másikra történnek (Palanca, 2012). A társadalom pedig nem rendelkezik olyan forrásokkal, amelyekkel ezek befolyásolhatóak lennének. A jelenlegi fejlettségi szinten egyelőre az előrejelzések a legbiztosabbak, azonban még azok is tévedhetnek, mivel nem tudják pontosan megmondani a bekövetkezés időpontját.

Egy másik megközelítés alapján elkülöníthetünk történeti illetve újabb típusú helyszínekhez köthető katasztrófákat. Az első csoportnál főként kegyeleti utazásokról beszélhetünk, ugyanis itt a turistának az az elsődleges célja, hogy a tudásvágyát illetve a történelem iránti érdeklődését kielégítse (Palanca, 2012). Valamint olyan érdekes vagy új helyekre érjen el, ahol korábban híres hadvezérek, politikusok vagy vallási vezetők éltek és munkálkodtak, mindezt úgy, hogy egy olyan élményt szerezhessen, amely a lelkét borzongatja meg. Ilyen hely lehet például az Indiában található Varanasi városa, ahol az embereket a Gangesz partján égetik el szeretteik szeme láttára annak érdekében, hogy a lelkük békére lelhessen. De a közelben is rengeteg ilyen helyre barangolhatunk, mint az egri vár, ahol Magyarország egyik leghíresebb csatáját vívta az Oszmán Birodalom ellen.

Míg a második csoportosításon belülre inkább a friss természeti csapások a jellemzőek. Itt olyan helyeket különböztethetünk meg, melyeknél még „folyamatban” van a katasztrófa. Gondolunk itt az izlandi vulkánkitörésekre, amely az elmúlt évek egyik leghíresebb természeti szerencsétlensége volt, amely napokra megbénította a nemzetközi légi utasforgalmat. Azonban Magyarországon is megemlíthetünk természeti katasztrófákat, például a tiszai árvizet, melynek elkerülése létfontosságú lenne a városok illetve falvak számára, de mai napig nincs meg a kellő felkészültségi szint.

Szerintünk a legtöbbet elmondó az, ha aszerint végezzük el a csoportosítást, hogy pontosan milyen környezetben történnek a katasztrófák. Ezen belül megkülönböztethetünk öko-, kockázat-, had- és természeti katasztrófához köthető turizmust. Az ökokatasztrófa esetén elsősorban emberi mulasztás miatt következhet be a szerencsétlenség, és valamilyen a természetre káros hatással jár. Ezt nagyon sok olyan ember tekinti meg, akit érdekel, hogy milyen egy katasztrófa kialakulása, kibontakozása a valóságban, mindezt úgy, hogy átélje a történeteket, de veszteséget ne szenvedjen, csupán az élménnyel gazdagodjon. Itt elsősorban arra kíváncsiak az odalátogatók, hogy mi miatt következik be a szerencsétlenség, és hogy milyen következményekkel is jár az elkövetett hiba magára a természetre nézve. Ezek sokszor nem rövidtávú hatások, hanem sokkal inkább évtizedekre vagy évszázadokra előre megváltoztatják az ökoszisztémát, ezzel felborítva az egyensúlyt.

A természeti katasztrófák az ökokatasztrófákkal ellentétben nem hanyagság következtében alakulnak ki, hanem maga egy természetes folyamat okozza őket (bár ez nem különíthető el teljes mértékben az emberi tevékenységtől, ugyanis a társadalom közvetett módon erre is hatással van). Ezen belül vannak nagyjából behatárolható területek, amelyekre fel tud készülni az emberiség, mint például az Amerikában egyes területeken sűrűn előforduló tornádók. A másik eset az, amikor teljesen váratlanul következik be a katasztrófa, gondolunk itt egy földcsuszamlásra vagy egy lavínára, ami ellen semmilyen óvintézkedést nem tehetünk.

A hétköznapiakból való kiszabadulás a lényeg azon emberek számára, akik kockázatturizmusra adják a fejüket. A kockázatturista mozgatórugója az, hogy új tapasztalatokra, észlelésekre illetve megfigyelésekre tegyen szert, és ezen tapasztalatok által egy új élménnyel gazdagodjon. Valamint lelki fejlődést érjen el azáltal, hogy olyan veszélyes helyzetekben vehet részt, ami megváltoztathatja hétköznapi felfogását. Ezek nem unaloműzésre szolgáló tevékenységek, sokkal inkább az élménykeresést célozzák meg, az ilyen extrém igényeket akarják kielégíteni. Éppen ezért ebbe a kategóriába főként a szenzoros élménykeresők tartoznak (Mayer és társai, 2012). Hiszen számukra az az élmény, ami veszélyes (Bokor, 2003.), és az biztosítja azt a bizonyos hatást, amelyért elindulnak, ha egy

olyan szektorba látogatnak el, ahol tétje van a bejutásnak. Gondolunk itt a szigorúan őrzött területekre, ahol akár börtönbe is kerülhetnek az illetéktelen behatolás miatt, mégis megkockáztatják ezt.

Az utolsó kategorizálási szempont a hadturizmus. Ezen belül véleményünk szerint három fajtát különböztethetünk meg: egyrészt a már megtörtént eseteken alapuló hadtörténeti helyszíneket, másrészt a jelenlegi hadi események színtereit, harmadrészt a terrorizmus által sújtott területeket. Az első kategóriát főként a történelem iránt érdeklődők szokták felkeresni, mivel számukra az újult élményt, hogy megismerjék az ott lezajlott eseményeket. A jelenlegi hadi események helyszíneit a kockázatturisták látogatják, akik ebben érzik a megfelelő potenciált szükségleteik kielégítésére. Náluk fontos az, hogy megkapják azt az adrenalin löketet, amelyet maga az ott lét biztosít számukra. Utolsó szegmentálási szempontot azok az emberek alkotják, akik a terrorizmus által sújtott területekre látogatnak. Itt mindenkit az vonz, hogy mi is történt ezeken a területeken, és milyen emlékműveket, történeteket mesélhetnek el az események elszenvedői. Ez az utolsó kategória az utóbbi években egyre népszerűbbé válik a lakosság körében.

Végző soron bármilyen katasztrófaturizmusról is beszélünk, megállapítható az, hogy egy mélyről jövő szükségletet elégít ki, amely főként a kíváncsiságból, a tudás- és az adrenalin iránti vágyból fakad. Szerintünk ennél a fogalomnál ez a három tényező egymást kiegészítve éri el a kívánt hatást, és egymástól teljes mértékben egymástól el nem különíthető.

2.1.2. A katasztrófaturizmus ismertsége

A katasztrófaturizmus, mint jelenség már elég régóta létezik, azonban mint fogalom, csak a XX. század végén jelent meg a társadalom számára (eleinte még nem definiált formában természetesen). 2007-ben Magyarországon végeztek egy felmérést arra vonatkozóan, hogy mennyire érdekli az embereket ez a turizmusfajta. Ennek a reprezentatív kutatásnak az eredményeként 11 utazási iroda jelezte, hogy érdeklődnek az ilyesfajta kikapcsolódási formák iránt (főként az árvizek és a löszfalak álltak a kíváncsiság központjában) (Palanca, 2012). Azonban az utazási irodák nincsenek felkészülve az ilyesfajta fogyasztói igényekre, ezért még nem foglalkoznak a szervezett utaztatással.

Ezzel kapcsolatban mi is végeztünk egy kutatást, amelyben szintén felkerestünk utazási irodákat. Megkérdeztük őket arról, hogy jelenleg történt-e már ezen a téren fejlődés. Erre azt a választ kaptuk, hogy továbbra sem foglalkoznak ezzel a turisztikai szegmentummal. Arra a következtetésre jutottunk, hogy nem csak az utazási irodák, hanem a különböző segélyszervezetek is lehetőséget nyújthatnak az ilyesfajta érdeklődéssel bírók számára, hiszen

házájuk fordulnak inkább azok, akik a katasztrófák közelébe akarnak jutni. Ezért náluk is érdeklődtünk, és arra az eredményre jutottunk, hogy sok esetben a jelentkezőknél nem lehet eldönteni, hogy segítő szándékkal keresik fel ezeket a szervezeteket, vagy csupán „turistáskodni” szeretnének.

2.2. A katasztrófaturizmus keletkezésének okai

Ahogy azt már korábban is megemlítettük, ez a fogalom régóta létezik a köztudatban, de főként Amerikában van nagy hagyománya. Gondolunk itt arra, hogy az USA-ban szinte minden évben újrátjátszák a csatáik eseményeit, amelyek akár tömegeket is vonzhatnak a harc nagyságától és fontosságától függően. A hagyományokon túl a médiának nagy szerepe van abban, hogy a katasztrófaturizmust felfedezzék az emberek. A sajtóban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szerencsétlenségekkel kapcsolatos hírek, ez pedig felkelti az emberek figyelmét, főként azokét, akik erre kíváncsiak is. Ezeknek a túlkapásoknak és tragédiaahajhászásoknak köszönhetően megnőtt a kereslet a turizmus ezen ága iránt.

A médiában sok olyan utat is megemlítenek, amely valamilyen okból kifolyólag veszélyes, és a tiltásokra is felhívják a figyelmet. Azonban pont ezek azok a mondatok, amelyek felkeltik a veszélyre éhes turisták érdeklődését. Jó példa erre az is, amikor a szarajevói háborús övezetekbe szerveztek buszos utakat, amelyek végül a törvényi szabályozás miatt nem valósulhattak meg. Valójában a katasztrófaturistákat ezek nem akadályozzák meg az odalátogatásban, csupán egy másik módot kiválasztva keresik fel ezeket a helyeket. Másik oka a katasztrófaturizmus keletkezésének az, hogy az emberek le tudják győzni félelmeiket és feszegethessék határaikat (Palancsa, 2012), amely az emberi természetből fakad és az ősidők óta létezik.

Ha ebből a szempontból vizsgáljuk, akkor a turizmus ezen ágának pozitív következményei is lehetnek, hiszen ezáltal túljuthatunk egy olyan főbián, amely rányomhatja a bélyegét akár az egész életünkre is. Másrészt pedig ezáltal fény derülhet arra is, hogy pontosan mire is vagyunk képesek, mi az, amit még meg tudunk tenni, illetve hogy bizonyos helyzetekben miként reagálunk, ezáltal elősegítve a fejlődést.

Mai példákat is hozhatunk arra, hogy miként győzhetjük a le félelmeinket és feszegethetjük határainkat. Erre jó lehet egy afrikai utazás, egy szafari túra, az Etna vulkán kitörésének közeli megtekintése vagy a csodálatos gleccserek meglátogatása egyaránt. Következésképpen megállapíthatjuk, hogy a kereslet a katasztrófaturizmus iránt nő, igaz nincs

alátámasztó statisztikai adat erre vonatkozóan. Ugyanis az utazási irodák nem foglalkoznak ezzel, így egy kiaknázatlan területet hagynak a piaci szegmentumon.

2.3. A katasztrófaturizmus, mint turisztikai termék kialakulása

2.3.1. Gazdasági változások

Amennyiben egy helyen katasztrófa történik, akkor általános érvényű az, hogy az állami kiadások megnövekednek, mivel nagy költséggel jár magának a területnek a helyreállítása, illetve a prevenciós folyamat megszervezése. Ebben az esetben sokszor azért, hogy az állami költségvetés egyensúlya ne boruljon fel, erőforrásokat csoportosítanak át a problémás területekre. Egy katasztrófa sújtotta országban egyszerre érvényesülnek annak negatív és pozitív következményei is. Negatív következményként sorolhatjuk fel a vagyonvesztést, a különböző nagyvállalatok tönkremenetelét, magánvagyonok elvesztését, illetve a különböző közjavak megsemmisülését, mint például utak vagy épületek. Pozitív velejárójaként értelmezhetjük azt, hogy bár a fogyasztási határhajlandóság csökken az adott országban, az állam azt beruházásaival ellensúlyozhatja, amelyeket összpontosíthat a károk helyreállítására.

A nemzetgazdaság szektoraiban egy katasztrófa után mind makro mind mikro költségek megjelennek. A makro költségek közé tartozik az állandó illetve ideiglenesen felállított mentő és katasztrófaelhárítók, ezeknek anyagi valamint technikai eszközeinek fenntartása. A mikro költségek fogalom alatt azt lehet érteni, hogy a katasztrófák utóhatásait az országban tevékenykedő vállalatok is viselik.

Környezeti katasztrófák közvetett módon gyakorolnak hatást a gazdaságra, ugyanis a kitelepítés és a mentés költségein kívül az ország hírnevén is „csorba” esik, és ezzel hosszú távon befolyásolhatja a gazdasági egységek exporttevékenységét. Hiszen egy ilyen negatív jelenség következménye lehet a bizalmatlanság megjelenése a katasztrófa sújtotta országgal szemben. És bár általában nemzeti szintű összefogással igyekeznek helyreállítani az adott térséget, gazdaságilag meginog az egyensúly.

A keletkezett károk a gazdasági fejlettségtől, valamint az érintett anyagi javak értékétől is függenek. Fejlett országok könnyebben megbirkózhatnak egy környezeti katasztrófával, hiszen ők gördülékenyebben finanszírozni tudják a megelőző és védelmi jellegű beruházásokat. Míg egy fejlődő országot sújtó katasztrófa akár 20-30 évvel is visszavetheti a gazdaságot a fejlődésben. A sok negatív következmény mellett azonban megjelenik egy pozitívum is (már ha nevezhetjük annak). Ez nem más, mint hogy az alacsony

végzettségű, illetve munkanélküli lakosoknak ez ideiglenes álláslehetőséget biztosít (Grafjódi, Kátai-Urbán, 2007).

2.3.2. Katasztrófaturisztikai trendek, tendenciák napjainkban

A turizmus voltaképp az emberrel egy időben született meg, hiszen már az őskori élelemgyűjtés és lakhelykeresés is annak számított. A társadalom fejlődésével együtt a turizmus is egyre jobban körvonalazódott, és mindig több alfaja keletkezett. A katasztrófaturizmus a turizmus egyik ága, amely inkább az elmúlt évszázadban kezdett el kibontakozni. Azonban korábban is felbukkant a történelem során, de nem ilyen formában. Akkoriban ebbe a kategóriába főként a háborúkat, valamint a természeti katasztrófákat sorolhattuk.

A katasztrófaturisztikai trendek is változtak az évek során, mivel régen csak a gazdagabb, tehetősebb emberek teheték meg azt, hogy elutazzanak, és megtekintsék az érdekesebb látnivalókat, hiszen ez akkoriban még nagy luxusnak számított. Manapság azonban már megfigyelhető az a tendencia, hogy nem csak a vagyonos, jómódú személyek engedhetik meg ezt maguknak, hanem az alacsonyabb osztályokba tartozók is. Mivel rengeteg sok turisztikai termék illetve szolgáltatás közül választhatnak a piacon a fogyasztók, ezért természetesen itt is elkülönülnek azok a területek, amelyeket csak a felsőbb rétegekbe tartozók vehetnek igénybe. A katasztrófaturizmus egy kombinált élményt nyújt a felhasználójának, egyrészt egy új, különleges stresszhelyzetbe tudja hozni a turistát (Lipp, 2004), másrészt borzongást kelt úgy, hogy közben kipróbálhatja önmagát, és feszegetheti határait.

Régen nem gondoltak ennek a területnek a kihasználásra, hiszen nem látták a benne rejlő potenciálokat. Azonban az orvosok felfedezték az általa nyújtott lehetőségeket, így ma már akár terápiás célokra is fordítják, kiaknázva a katasztrófaturizmus által biztosított pozitív hatásokat. Hiszen itt átélhetik és legyőzhetik félelmeiket, ezáltal egy öngyógyító folyamatot beindítva. Valamint szembenézhetnek a bizonytalansággal, a veszéllyel, és megerősíthetik személyiségüket. Úgy gondoljuk, hogy ez az irányvonal a későbbiekben egyre inkább erősödni fog, hiszen a XXI. század sajátossága az emberközeli élmények megtapasztalása.

2.3.3. A katasztrófaturizmus intézményesedése

A globalizáció a mai világban kiemelt szerepet játszik, és együtt jár azzal, hogy bárhová elérhetünk. Az infrastruktúra kifejlődésének hála az emberek rengeteg helyre eljuthatnak tapasztalat- és szemléletbővítés céljából, azonban a legtöbbször nem csak ez játszik szerepet az ilyesfajta utazásaik során, sokkal inkább a tudásszerzés. Voltaképp szinte bármilyen tevékenységet megtesznek annak érdekében, hogy a látásmódjuk kiszélesedjen. A globalizáció egyik hatása a világ kultúráinak homogenizálódása, természetesen a sajátos stílusjegyek megtartásával.

Az emberek természetüknél fogva kíváncsiak a világban zajló szörnyű eseményekre, balesetekre, terrorcselekményekre, tehát minden olyan történésre, amelyhez valamilyen tragédia kapcsolódik. Ez egy olyan piaci szegmentumot generál a turizmus piacán, amelynek létezésére a tudósok is rájöttek, ahogy arra is, hogy ebből profitálni is lehet. Az így generálódott többletbevételt pedig fordíthatják a katasztrófa sújtotta övezetek felújítására. Annak érdekében, hogy odacsalogassák a látogatókat legtöbbször valamilyen múzeum keretében állítanak emléket a szörnyű eseményeknek, ezzel növelve a térség turisztikai látványosságait. A károkból ezáltal voltaképp egy turisztikai előnyt kovácsoltak a tragédia helyszínén az emberek érdeklődését kihasználva, amit később a városok felhasználhatnak a károk helyreállítására.

Az ember természeténél fogva hajlamos arra, hogy mindig azt a bizonyos érzést keresse akármilyen cselekvés által, amely izgalomba hozza, annak ellenére is, hogy az akár veszélyes is lehet. Ezeket tulajdonképpen számos dolog kiválthatja, mint például a hegymászás, vagy következésképpen a fukushimai atomkatasztrófa. Mindkét élmény elvonatkoztatható egymástól, de mégis nagy ráhatást gyakorol az emberre. A két ellentétes élmény a pozitív illetve a negatív élményközpontokra hathat, de a katasztrófaturizmus esetében a kíváncsiság kerekedik felül, hiszen az ember a saját szemével akarja látni azt, hogy mi is történt illetve történhet egy ilyen katasztrófa bekövetkeztekor és után.

Ez a tendencia manapság már több helyen felütötte a fejét, többek között Amerikában is, ugyanis miután megtörtént a fukushimai atombaleset, megnőtt az atom iránti érdeklődés. Az emberek tudni akarták azt, hogy mi is az az atom, az atomenergia és mire képes a társadalommal és a környezettel. Ezt a kíváncsiságot és tudásvágyat elégítette ki a nevadai atomkísérleti központ történelmi múzeuma is. Alan Palmer, az intézmény igazgatója is arról számolt be, hogy a katasztrófa után 12%-kal növekedett a létesítmény látogatottsága (MTI,

2011). Ez a mai napig nő, és egy olyan tendencia figyelhető meg, hogy egyre inkább érdeklődnek az ilyesfajta információk iránt az emberek.

A múzeum szükségességét az is alátámasztja, hogy az emberek nem értik az ellentmondásos híreket, tehát az általános tévhittel ellentétben nem idegesek, csupán kíváncsiak. Az egyik sajtóközleményben azt hallják, hogy minden rendben van, míg a másokban pedig hatalmas környezeti vagy ökológiai katasztrófákról tudósítanak. Mivel az emberi kíváncsiság határtalan, és mindenre választ keresnek, ezért rengeteg pénzt és időt ölnek abba, hogy meglátogassanak olyan helyeket, amelyek veszélyesek, vagy azzal kapcsolatban állnak. Esetleg valamilyen történelmi esemény kapcsolódik hozzá, amely a világtörténelem része, mint például Hiroshima és Nagaszaki, ahol ugyanilyen múzeumokat létesítettek, és ahol ugyancsak megfigyelhető az a tendencia, hogy a katasztrófa bekövetkezte után a forgalom szintén megnőtt.

2.4. Motivációk vizsgálata

2.4.1. Az utazási motivációk vizsgálata a múltban

Régen az utazás úgymond a kiváltságos embereknek az előjoga volt, mivel helyzetüknél fogva ők teheték meg azt, hogy különböző, sokak számára ismeretlen vagy különleges helyekre látogassanak el pihenés céljából. Mivel ez presztízsértékkel bírt (egy bizonyos réteg számára ez ma is megjelenik, azonban erre majd csak a következő alfejezetben térnénk ki). Ezen felül az emberek azzal akarták kivívni egyes társadalmi rétegek tiszteletét, hogy olyan helyre utaztak, amely számukra elérhetetlennek látszottak, ezáltal is nyomatékosítva felsőbbrendűségüket a másik fél felé. Az úti célokat az ókori birodalmakban főként a szabadidő kellemes eltöltése, a tengerparti nyaralások motiválták.

Azonban ezt a motivációt az idők során felváltotta a vallás (Könyves, 2007). A különböző zarándokutak hatalmas tömegeket mozgattak meg, hiszen akkoriban a hitnek nagyobb szerepe volt az emberek életében, beleivódott a mindennapjaikba. A katasztrófaturizmus itt is a háborúk képében jelenik meg, elég csak a keresztes hadjáratokra gondolni. Igaz, ezekben az esetekben nem beszélhetünk a szó szoros értelmében vett fogalmáról, mégis itt tűnt fel először ez a jelenség.

Azonban van egy olyan réteg is, amelyet úgymond maga a szükséglet motiválta arra, hogy elutazzanak valahová, hiszen szükség volt olyan utazásokra, amelyek a munkájukhoz kapcsolódtak. Gondolunk itt egyrészt a különböző kézművesekre, másrészt pedig a hírnökökre, akik a nagyvilág eseményeivel ismertették meg az urakat. Amikor a

katasztrófaturizmusról van szó, szintén kiemelt szerepet kapnak az utóbbiak, hiszen háború során felvették a mai újságírók szerepkörét. Tudósítottak a hadi eseményekről, elvitték az utasításokat, illetve hírül vitték az egyes csaták eredményét is. Nekik, valamint az írnokoknak köszönhető az, hogy ezek megmaradtak az utókor számára is.

2.4.2. Az utazási motivációk vizsgálata a jelenben

A mai ember utazásai motivációit főként az mozgatja, hogy a hétköznapiakból kimozduljanak, és valamilyen új élményt szerezzenek.

A jelen korban motivációs forrásként megjelenik a történelmi háttér, és ez alapján választják ki azt a helyet, amelyre elutaznak (Lipp, 2004). Az emberek számára egyre fontosabbá válik az, hogy megismerjék, valamilyen szinten átéljék és megértsék a régmúlt eseményeit (Cohen, 2012). Azonban ez egyre nehezebbé válik számukra, hiszen ezek a turisztikai utak nem magára a turistára helyezik a hangsúlyt, hanem magára a turizmusra. Tehát nem az a cél az utak szervezésénél, hogy megismertessék azokat a helyeket, amelyeken annyi minden történt, hanem hogy minél nagyobb profithoz jussanak.

A turizmuson belül kétféle osztályozási módszert tudunk elkülöníteni. Az egyik ilyen kategória a szükségletek, amely során valamilyen külső vagy belső szükség által motiválva utaznak el (mint például betegség miatt, vagy a munkájukból kifolyólag – újságírók, mentők). Illetve a másik csoportosítási szempont a motiváció, amely a motívumokhoz való kialakulások pszichikus folyamata. Különböző motívumok jelentkezhetnek egyes embereknél, amelyek lehetnek pozitívak, negatívak, előremozdítóak valamint visszatartóak (Lipp, 2004). Tulajdonképpen ezek olyan kis jelek, amelyeket nagyon nehéz észrevenni. Itt külön ki kell térni a motiváció és a magatartás kapcsolatára, hiszen ez az előbbtől el nem választható. A belső motivációs impulzust a külső motivációs inger váltja ki (Cohen, 2012). Tehát az egyént rengeteg tényező befolyásolhatja egy adott cselekvésben. Ilyenek lehetnek például a barátok, a család, az egészség illetve a társadalmi ráhatás is egyaránt, amely sok esetben a média által közvetített képekből fakad.

Kutatásunk során megismerkedtünk a háromlábú szék elvével, amelynek három különböző tényező az alappillére. Amennyiben ezek felmerülnek az egyénben és összekapcsolódnak, akkor jön létre az utazás. Az első alappillér maga a motiváció, tehát hogy valami el kell indítsa az emberben a gondolatot, amelynek hatására az utazás megfogalmazódik benne. A második a szabadidő, amelynek függvényében döntünk a bekövetkezésről, az utazás hosszáról valamint helyszínéről. A harmadik alappillér a

diszkrecionális/szabadon elkölthető jövedelem (Lipp, 2004). Tehát hogy mennyit vagyunk hajlandóak egy adott nyaralásra vagy szabadidős tevékenységre áldozni szükségleteink maximális kielégítésének érdekében. Ha mindezt racionálisan végiggondoljuk, akkor voltaképp egyértelmű, hogy ha akármelyik hiányzik, az utazás nem fog/tud megvalósulni.

A mai társadalmi tipológia szerint a felsőbb rétegek motivációs tényezői közé sorolhatjuk a presztízt is. Ezek nagy mértékben befolyásolhatják az utazások célját, minőségét, hangulatát, helyszínét. Általában az ilyen jellegű nyaralások exkluzívak, egzotikusak, de legfőképp drágák. Az emberek célja, hogy kitűnjenek a társadalmi hovatartozásukkal, megmutassák felsőbbrendűségüket és vagyonosságukat. Akadnak olyan úti célok, amelyek az ebbe a klaszterbe tartozók számára kihagyhatatlan, mint például az Eiffel-torony, vagy egy tengerparti utazás (Lipp, 2004). Számukra nem a saját igények kielégítése a fontos, hanem az, hogy elmondhassák, ott jártak.

Mint ahogy azt már fentebb is említettük a XXI. század emberét főként az élményvágy motiválja. A katasztrófaturizmus esetében az élményvágyra negatív motívumok hatnak, melyek permanensen nagyobb mértéket öltenek az idő teltével. De ezek mégis egyre inkább megmozgatják az embereket azért, hogy minél többet megtudhassanak a környezetükről. Ezek okai lehetnek a gyors információáramlás, a mai társadalmi szinten egyre nagyobb befolyásoltság, az értékrend megváltozása illetve a másság elfogadása és megismerése.

2.4.3. A motivációk vizsgálatából levonható következtetések

A mai társadalmi trendek hatására az aktív turizmus kezdi átvenni a többségi szerepet a passzív turizmussal szemben. Megállapíthatjuk azt, hogy az emberek mind inkább mozgás illetve a túrák iránt érdeklődnek, vagyis szívesebben mozdulnak ki otthonról. Kezd megdőlni az az elmélet miszerint ahová eddig nem lehetett eljutni, oda a későbbiek sem lehet majd. Gondoljunk csak arra, hogy száz évvel ezelőtt lehetetlennek látszott az, hogy az ember az űrbe repüljön, manapság azonban már turistaként is fel lehet jutni.

Ahogy azt már fentebb is említettük, az emberek kezdenek kimozdulni a komfortzónájukból és megjelent bennük a vágy az új dolgokkal való megismerkedés iránt, amelyek számukra fontosak vagy érdekesek. Így olyan helyek megismerésére illetve extrém tevékenységek kipróbálására is pénzt áldoznak, amelyek akár életveszélybe is sodorhatják őket. Ide értve a csernobili atomrobbanás helyszínének meglátogatását, valamint a sugárfertőzött területek megvizsgálását. De ilyenek voltak régebben az iraki harcokat „látogató” személyek, akik képesek voltak egy háborús övezetbe is ellátogatni annak

érdekében, hogy megtapasztalhassák az összezsapások következményeit. Ezáltal közvetlenül átélve a háború iszonytató terheit, amiket nap mint nap el kellett viselniük az ott élő embereknek. Egy kicsit eltérve az ember okozta katasztrófáktól említhetjük meg az izlandi vulkánkitörést is, amely nagy közlekedési zűrt okozott. Ugyan ennek meglátogatása nem volt olcsó, mégis szinte tömegeket vonzott magához.

Bár az információéhség napjainkban is hatalmas méreteket ölt, úgy gondoljuk, hogy technika fejlődésével ez a későbbiekben még inkább megnőhet, hiszen ennek következtében az emberek előbb értesülnek a történetekről. Éppen nagyobb érdeklődést válthatnak ki ezek az események is, hiszen felkelthetik az emberekben a kíváncsiságot és az utazási motivációt is. Hiszen egyre inkább érvényesül az a tendencia, hogy szeretnének megtapasztalni mindent, amire lehetőség nyílik.

Ezen felül megfigyelhető az is, hogy a mai fiatalok egyre bátrabbak, és nem félnek az ismeretlentől. Úgy gondoljuk, hogy ez a tendencia folytatódni fog a következőekben is, mivel a Z generáció felnövése változtatni fog a világ nézetein is, akárcsak a mi generációnké. Elég csak arra gondolni, hogy az elmúlt 20 évben milyen társadalmi átalakulás ment végbe a világban. Szerintünk a következő nemzedék még több változást és újat fog hozni magával, ez pedig még inkább fellendítheti a katasztrófaturizmus iránti érdeklődést is.

Általánosságban úgy gondoljuk, hogy nem lehet az embereket azonos módon befolyásolni, beskatulyázni motivációk terén. Hiszen ez nem csak emberenként változik, hanem az idő előrehaladtával is, mivel megfigyelhető, hogy a múltban teljesen más mozgatta/indította el az embereket, mint ma.

2.5. A katasztrófaturizmus veszélyessége

Mint ahogy azt már említettük, a katasztrófaturizmus egyre elterjedtebb a világon, holott az emberek tisztában vannak annak veszélyességével. Csernobil ékes példája a jelenségnek, hiszen rengeteg turistát vonzott magához annak ellenére, hogy tudták akár az egészségüket is károsíthatják vele. Ugyanez volt megfigyelhető fukushimai szerencsétlenség megtörténte után, ahol szintén az atom és az az iránti kíváncsiság vonzotta az egyéneket. De számos példát hozhatunk rá a természeti katasztrófákhoz köthetően is, mivel egy vulkánkitörés híre a mai világban előbb odaér az emberekhez, mint hogy bekövetkezett volna. Ezáltal pedig magasabb veszélyfaktort jelent.

Azonban a természeti mellett megjelenik az ember által generált katasztrófa is, melyre a legjobb példa egy háború kialakulása, és itt elég csak a mai Ukrajnára gondolni, ahol a

zavargások szintén sokakat vonzottak. Nap mint nap szinte minden hír az ottani eseményekről számolt be, amely csak úgy volt lehetséges, ha az újságírók akár az életüket kockáztatva is ellátogattak a zavargások helyszíneire. Szintén ugyanez volt megfigyelhető Irakban, mikor háborút folytattak az Amerikai Egyesült Államokkal. A harcok után divatnak számított az, hogy a különböző internetes portálokon megosztották az emberek az ott készült képeiket.

Úgy gondoljuk a katasztrófaturizmust veszélyessége alapján két csoportba oszthatjuk. Egyrészt vannak azok az esetek, amelyek már megtörténtek. Ilyenkor önmagában maga a helyszín a tudás, a tudat, hogy mi történt korábban ott és annak a területnek a veszélyei vonzzák a katasztrófaturistákat. Ez az osztályozás keletkezhet a tragédia kockázatának statikus mivoltából. A másik csoportosítási szempont lehet az, amikor valamilyen cselekvés kötődik ahhoz az eseményhez illetve helyszínhez, amit a turisták veszélyforrásként fognak fel. Az borzongatja meg ilyen esetben az élményközpontjukat, hogy eljussanak arra a helyre. Ezt tekinthetjük dinamikus veszélyességnek. Ebben a besorolási fajtában azonban nem feledkezhetünk meg azokról sem, akik önhibájukon vagy akaratukon kívül kerülnek bele az adott helyzet(ek)be. Számukra ez nem katasztrófaturizmusként jelenik meg, hanem sokkal inkább mint sorscsapás. Ezáltal ők nem is sorolhatóak be a turisták közé, csupán annak veszélyeit élik meg. Sokszor pedig az odalátogatók még növelik is ezeket a veszélyeket, mivel direkt módon kockáztatják a saját életüket, de emellett még az ott lakók helyzetét is nehezítik. Hiszen vannak olyan esetek, amelyekben ők is „károsulttá” válnak, így a mentési munkálatokat akár hátráltathatják is.

Úgy gondoljuk, hogy a katasztrófaturizmus veszélyességére ezen felül még a technikai fejlettség is hatással van. Hiszen a mai ember az informatikának és a technológiának hatására vagy annak segítségével szinte bármire képes. Gondoljunk csak arra, hogy a csernobili katasztrófa után szinte lehetetlennek tűnt az, hogy valaha is megállítják a sugárzás terjedését, azonban ez egy bizonyos mértékben mégis sikerült a szarkofágnak hála. Igaz, ezek a megoldások sokszor csak átmenetiek, hiszen a szarkofág is reped, ami ellen tenni kell, különben a sugárzás újra magas méreteket ölthet.

Azonban az ember sokszor az újításaival, innovációjával egy újabb, akár veszélyesebb dolgot is teremthet, mint amilyenek eddig léteztek. Korábban az emberiségnek csupán a természeti katasztrófáktól kellett tartania, manapság azonban újabb és újabb veszélyes fegyvereket alkotnak, amelyeknek következtében a katasztrófaturizmus is egyre veszélyesebb lesz. Hiszen a technika fejlettsége nélkül nem jöhettek volna létre az atom maghasadási energiáját felhasználó eszközök sem, amely az egész csernobili robbanásnak a gócpontja. De

tény, hogy önmagában ez nem egy káros, sőt, kifejezetten hasznos technológia, azonban ha az ember nem kellően kezeli, könnyen katasztrófába torkollhat. Ezáltal pedig egy újabb katasztrófaturisztikai helyszínt hozhat létre, amely a technológia fejlődésével egyre veszélyesebb lehet az emberre nézve is, akárcsak a természetre. Bármennyire is igyekeznek a tudósok, hogy meggátolják ezen helyszínek gyarapodását, a véletlen hibákat ők sem tudják kiküszöbölni, ezáltal akaratukon kívül is létrehozhatnak ilyen katasztrófákat. Azonban az megállapítható, hogy az adrenalinfüggő és túlzottan kíváncsi embereket ezek a területek mégis egyre inkább vonzzák, annak ellenére, hogy tudatában vannak azzal, hogy ez a szervezetükre akár káros hatással is lehet.

2.6. A katasztrófaturizmus összemosódása a kalandturizmussal

Régebben a katasztrófaturizmus nem létezett olyan módon, hogy tudatosult volna az emberekben. Ezzel szemben a kalandturizmust már korábbról is ismerhetjük. Erre jó példák lehetnek a gladiátorharcok, ahol az erőfitogtatás állt a középpontba, és amely akár látogatók ezreit vonzotta. Azonban az eltelt időben egyre inkább szétvált a két turizmuság, így mindkettőt igyekeznek egyre pontosabban definiálni. Ewert (2003) például úgy fogalmazta meg a kalandturizmust, mint utazási, ott tartózkodási viszonyt, egy kapcsolatot a természeti környezettel, valamint minden egyéb dolgot, amely ezeket magába foglalja. Továbbá tartalmazza a veszélynek és a valós kockázatnak az elemeit, amelynek bizonytalan a kimenetele, és befolyásolhatják a résztvevők vagy a körülmények. Ewert (2003) egy másik megközelítése szerint a kalandturizmus a kockázat és a bizonytalanság keresése, ami az emberi létből fakad. Továbbá kitér az új technológiákra is, amelyek jobban megvédeneink minket, de egyben új kockázatokat teremtenek az emberek számára. (Ryan, 2005)

Itt szeretnénk megemlíteni, hogy a kalandturizmus és a katasztrófaturizmus hasonlóságot mutatnak, hiszen a csernobili példát alapul véve a szarkofág jobban megvédi az embereket, mintha nem létezne, de lecserélése nagy és új kockázatokat teremthet, amelyekről eddig még tudomásunk sincs. Elég arra gondolni, hogy még nincs meg az a technológia, amelynek segítségével a gócpontból történő sugárzást tökéletesen meg lehetne állítani, vagy akár teljes mértékben meg lehetne szüntetni. Mint az tudott, a szarkofág átépítésre szorul, amelyre a tervek már készen állnak. Egy még nagyobb létesítmény felépítését tervezik, amely befedi a jelenlegit. Ennek építése pedig vonzhatja a katasztrófaturistákat, a sugárzás veszélyességéből adódóan.

Az emberek ezekkel a turizmusfajtákkal való kapcsolattartásában fel kell mérni azt, hogy milyen mértékű a kockázat. Ennek megértése és mérése a fejlődő technikának köszönhetően egyre könnyebbé válik. Azonban azt nem szabad elfelejteni, hogy ezek ellenére ez egy olyan dolog, amelyet el kell kerülni és ki kell küszöbölni. Hiszen a legnagyobb elővigyázatosság mellett is előfordulhatnak kisebb-nagyobb hibák, amelyek akár emberéletet is követelhetnek.

Magyarországon a katasztrófa illetve a kalandturizmus ellentétben áll egymással. Ugyanis hazánkban a katasztrófához egy olyan negatív értelmet kötnek az emberek, amely egy számukra taszító helyszínt jelent. Sokak számára mégis pont ez az, ami vonzóvá teszi ezt a jelenséget. Míg a kalandturizmust sokkal inkább az izgalmakkal hozzák összefüggésbe. De ha ugyanezt a kapcsolatot nemzetközi szinten vizsgáljuk, akkor azt vehetjük észre, hogy ez a két fogalom csak kis mértékben tér el egymástól. Az élmény ezekben az esetekben sokszor inkább pszichológiai jellegű (Ryan, 2005), tehát annak érdekében, hogy az emberek kielégíthessék tudásszomjukat illetve kíváncsiságukat nem a fizikai örömszerzés a lényeges, hanem a pszichés.

A World Trade Organization (WTO) szerint egyre magasabb azoknak a turistáknak a száma, akik az élményturizmus iránt érdeklődnek. Az élményturizmuson belül megemlíthetjük a katasztrófaturizmust, amely a TDK dolgozatunk fő témája, valamint a kalandturizmust. A két ág legfőbb közös ismérve a motivációban rejlik, abban, hogy az utazási ok az élményszerzés (Bokor, 2003). Ennek a fogalomnak a mai korban fontos szerepe van, hiszen akár emberéleteket is megváltoztathat egy külső benyomás, mivel ez hatással lehet a pszichológiai fejlődésére, előmenetelére. Tehát kimondhatjuk, hogy az élményhajhászok egy réteg számára kiszorítja a nyaralási szokások közül a pihenést, illetve a kikapcsolódást.

Sokkal nagyobb értéket képvisel az, hogy valami újat tapasztaljon meg az ember, minthogy otthon üljön a megszokott környezetében a szokásos tevékenységeit végezve. Vajon miért? Szerintünk ennek oka abban rejlik, hogy egyrészt kiszakadjon abból a közegből, amelyben él, és átéljen olyan élményeket, amiket a saját komfortzónáján belül nem tapasztalhatna meg. Másrészt pedig a média behatása itt is megjelenik. Ez egy olyan külső nyomás lehet egyesek számára, amelynek eleget akarnak tenni. Egyfajta bizonyítási vágyat ébreszt bennük, hogy ha más megcsinálja, akkor ő miért ne?!

A kalandturizmus az egyik leggyorsabban fejlődő ága a turizmusnak, és ezért nagy figyelmet kell fordítani a szakemberek képzésére is (Bokor, 2003). Olyan hozzáértő személyekre van szükség, akik nemzetközi viszonylatban is megállják a helyüket, annak

érdekében, hogy a kereslet továbbra is fennmaradjon. Ők azok, akik megmutatják az embereknek azt, hogy miként válthatják fel hétköznapi, városi vagy falusi életüket. Úgy gondoljuk, a katasztrófaturizmus a későbbiekben szintén hasonló méreteket ölthet, ezért érdemes lenne vele többet foglalkozni. Szerintünk ez egy olyan rejtett piaci kapacitást jelent, amely miatt érdemes innovatívnak lenni, és még az előtt reagálni a felmerülő keresletre, mielőtt az teljesen evidenssé válik az utazási irodák számára.

Ebben az aspektusban a hazai utazási szokások lényegesen eltérnek az Európai Unióban és az USA-ban tapasztaltaktól. Hiszen egy magyar ember szokásait nem lehet teljes mértékben összehasonlítani egy fejlett országgal. Aminek oka egyrészt eltérő az kultúrában, és a szokások másságában rejlik. Valamint a hazai fizetések a külföldiekhez mérten alacsonyabbak, ezáltal sokan nem engedhetik meg maguknak az ilyesfajta kikapcsolódási lehetőségeket. Általánosságban véve a magasabb jövedelemmel rendelkező országokra jellemző az, hogy azok lakói szívesebben fordítanak az efféle szórakozásra. Szerintünk megfigyelhető ez a tendencia már hazánkban is, ugyanis egyre nagyobb az érdeklődés mind a kaland- mind a katasztrófaturizmus iránt.

Bármelyikről is van szó, a hajtóerő a vágy, hogy valami újat ismerjenek meg. Ez egy olyan érzés, amely arra ösztönzi őket, hogy foglalkozzanak egy témával egészen addig, amíg azt a valóságban is megtapasztalják. Annak érdekében, hogy ezeket átéljék, a tehetősebbek akár magas összegeket is hajlandóak kifizetni, nem törődve azzal, hogy milyen életveszélybe kerülhetnek. Például jól illusztrálja ezt az is, hogy rengetegen szöknek be olyan emberekkel a csernobili atomtemetőbe, akik korábban már jártak ott, esetleg a szarkofágban is. A kalandturizmusban is megjelenik ez a veszélyességi faktor, azonban mégsem olyan magas mértékű, mint a katasztrófaturizmus esetében. Gondolunk itt arra például, hogy egy rosszul sikerült rafting túrán is könnyedén megsérülhetünk. Embere válogatja azt, hogy kinek melyik ág a szimpatikusabb. Hiszen valakinek az jelent élményt, hogy ha meglát egy hírességet, autogrammot kérhet tőle, valakinek pedig az, ha 210-el száguld egy autópályán.

Az Adventure Travel Trade Assotiation felmérést végzett azzal kapcsolatban, hogy ki milyen viszonyban áll a kalandokkal, az adrenalin növeléssel illetve olyan élmények szerzésével, amely meghatározó lehet életük folyamán. Ezen megkérdezés alapja 850 utazó volt, akik válaszaik alapján az Adventure Travel arra a következtetésre jutott, hogy a kalandturizmus egy egyre növekvő piac (metropol.hu, 2010). Úgy gondoljuk, hogy ennek oka abban rejlik, hogy az emberek már nem elégszenek meg azzal, hogy kiránduljanak, vagy épp csak olvassanak a napon, hanem az élmények minél magasabb szintje motiválja őket. Persze emellett az is közrejátszik, hogy van bennük egyfajta bizonyítási vágy maguk illetve mások

felé egyaránt. Ezen felül az ilyesfajta kikapcsolódási formák presztízszértékűek, hiszen elmondhatják azt, hogy ők már részt vettek egy ilyen túrán, számukra pedig ez beteljesedést jelent.

2.6.1. Keverednek a két turizmuság kedvelői?

Ezek után felmerülhet az a kérdés, hogy vajon összemosódik-e azon emberek csoportja, akik ez iránt a két ág iránt érdeklődnek? A szokások azt mutatják, hogy mind a katasztrófa mind a kalandturizmusra való hajlam egy bizonyos társadalmi réteget foglalkoztat. Mégpedig ez a társadalmi réteg a magasabb képzettségűek és a vagyonosabbak körében figyelhető meg, állapítja meg Chris Ryan. Társadalmi-demográfiai adatokat figyelembe véve ezek az emberek fiatalok, főként nyugaton élnek és tanultabbak. (Ryan, 2005) Szerintünk az eltelt 9 év alatt ez a trend megváltozott, ugyanis már nem csupán ez a réteg érdeklődik a katasztrófaturizmus iránt. Úgy gondoljuk, a mai világban már azok is szívesen látogatják ezeket a területeket, akiknek kevesebb a jövedelmük, vagy akár alacsonyabb képzettséggel rendelkeznek. Mivel őket is ugyanúgy érdekkelheti és érdekli is ez a jelenség. A kalandturizmusnál is hasonló szélesedés figyelhető meg a célcsoportot tekintve, mint a katasztrófaturizmusnál, mivel a középosztály számára is megnyílnak ezek a lehetőségek. (Bokor, 2003)

Ha nemek közt akarjuk lebontani az arányokat, az figyelhető meg, hogy hagyományosan a férfiak vesznek részt ezeken a túrákon. Hiszen egy nő nem rendelkezik akkora fizikai erővel, mint egy férfi, éppen ezért nem kedveli annyira a veszélyhelyzeteket sem. Természetesen ez nem törvényszerű, mivel a mai trendek alapján a hölgyek részvételi aránya is nő az ilyesfajta kirándulásokon. Ennek oka talán arra vezethető vissza, hogy a női egyenjogúság kiharcolásával egyre több hölgy férfiasodik el. Ezen felül indok lehet még az, hogy a nőkben megvan a bizonyítási vágy, miszerint amire egy férfi képes, arra ő is.

A különböző katasztrófa és kalandtúrákat kockázatuk szerint két csoportra bonthatjuk. A magasabb kockázatú túrákon a férfiak magasabb arányban vesznek részt (Bokor, 2003). Ennek oka lehet az, hogy bennük létezik egyfajta versenyszellem, amely ezen a területen is megmutatkozik, ezért szívesebben látogatják ezeket a veszélyesebb helyszíneket. Bár a nők is egyre magasabb arányban vesznek részt a túrákon, a számuk még mindig elenyésző a férfiakéhoz képest. Valószínűsítésünk szerint inkább a párjukkal, barátaikkal keresik fel ezeket az övezeteket. Az ő unszolásuk hatására nő meg bennük a hajlandóság arra, hogy egy magasabb kockázati tényezőjű területet is meglátogassanak. Tehát ezek a határok a nemek között, alapul véve a részvételt, illetve a kockázat nagyságát, kezdenek elmosódni, így egyre

kevésbé válnak el erőteljesen. Ez pedig igaz mind a kaland-, mind pedig a katasztrófaturizmusra.

Amikor azt vizsgáljuk, kik látogatják ezeket a túrákat, illetve azt, hogy a résztvevők milyen mértékben sorolhatóak a különböző kultúrákhoz illetve etnikumokhoz, nehéz az elkülönítés. Ugyanis erre vonatkozóan nincsenek számottevő kutatási adatok, amelyek alapjául szolgálnának ennek megállapítására. Annyi megállapítható, hogy azon kultúrákat alkotó egyének, amelyekben az aktív élet és pihenés nagyobb szerepet játszik, szívesebben vesznek részt az ilyen túrákon. Ennek következtében az életkort tekintve is kitolódik a határ, hiszen nem lehet gátja az egészség annak, hogy ezeken a túrákon részt vegyenek. (Chris, 2005) Azok a népcsoportok, amelyek kevésbé fejlettek, vagy vallásuknál fogva korlátozottak, nem szívesen látogatják meg a katasztrófa sújtotta helyszíneket. Ezért ez egy jó elkülönítési pont lehet a kalandturizmustól, hiszen azokon még ők is szívesebben részt vesznek, mint az olyanokon, amely az életüket kockáztatja vagy épp vallási tanításokkal ütközik.

3. A katasztrófaturizmus pszichológiai háttere

Amikor katasztrófaturizmusról van szó, olyankor szükséges megvizsgálni ennek pszichológiai hátterét is. Ez a fogalom ugyanis minden emberre másként hat, akár egy ilyen traumán átesett személyről van szó, akár egy olyan emberről, aki csak hallott a szerencsétlenségről. Mindkét csoport számára mást-mást jelent maga a kifejezés, mivel egy olyan ember számára, aki maga is átélte a katasztrófát általában negatív hangzat párosul a turizmus ezen ágához. Természetesen ez jellemző azokra is, akik kívülről voltak csak tanúi az eseményeknek, azonban ez számukra kíváncsiságot is jelenthet.

3.1. A katasztrófa sújtotta területek kerülésének gátjai

Az előbbieken kifejtett szempontok miatt szeretnénk külön vizsgálni a két csoport indítékait. Amennyiben a két szegmentumot közelebbről is megvizsgáljuk, sok különbséget fedezhetünk fel abban, hogy miért kerülnek az emberek a katasztrófa sújtotta területeket. Természetesen ez a különбözőség akkor is fennáll, amikor egy fordított esetről beszélünk, tehát amikor arról van szó, hogy az emberek miért látogatják meg ezeket a térségeket. Ezt azonban csak később fejtjük ki.

3.1.1. Túlélők és hozzátartozók szemszögéből megvizsgálva

Amikor a túlélők és hozzátartozók klaszterét vizsgáljuk, négy okot sorakoztathatunk fel, ami miatt kerülnek ezeket a helyszíneket. Az első gát a szociálpszichológia kérdéskörében tárgyalandó védekező mechanizmus. Ennek hátterében az áll, hogy a katasztrófát átélők nem akarják újra átélni ezt a traumatikusságot. A második gát az maga a gyászfolyamat (Pilling, 2003). Ennél a fogalomnál fontos megemlíteni, hogy nem csak akkor alakul ki, ha egy hozzátartozónkat, ismerősünket veszítjük el, hanem akkor is, ha valami hirtelen veszteség történik (akár egy tárgyra vonatkoztatva is). Számukra ez a nagy káresemény olyan érzettel párosul, mintha valaki meghalt volna. Amennyiben ez a gyászfolyamat megakad, akkor beszélünk patológiás gyászról. Ebben az esetben nem tudják elfogadni a történeteket, úgy tesznek, mintha semmi nem történt volna, és úgy élik az életüket, mint előtte. Ők alkotják azokat az embereket, akik sok esetben a helyszínen maradnak közvetlenül a tragédia megtörténte után is.

Azonban vannak olyan esetek is, amikor ez a gyászfolyamat nem indul be, ilyenkor beszélhetünk post traumás stressz zavarról (PTSD-ről). Ekkor az ember nem tudja feldolgozni az eseményeket, akármikor eszébe jut ez a katasztrófa, ugyanolyan élményszinten éli meg a

történeteket, mint legelső alkalommal, mivel önkéntelenül is bevillannak azok a képek (BNO-10, 1998). Ezt nevezzük flash effektusnak, amely az érintetteknel szinte bármikor előfordulhat. Elindíthatja ezt a flash-t egy hang, egy illat vagy akár egy hasonló mozdulat is. A katasztrófák esetében ez igen gyakori, mivel hirtelen eseményről van szó, amely esetében sokszor előfordul, hogy a gyászfolyamat nem zajlik le normálisan (Hamvas Edina, 2014).

Az utolsó indítéka annak, hogy az emberek miért nem térnek vissza ezekre a katasztrófa sújtotta területekre az, hogy örömet okoz számukra a tény, hogy túléltek az eseményeket. Az hogy nem térnek vissza segíti őket abban, hogy minél előbb elfelejtsék ezeket a negatív töltésű emlékeket. Ebben sokszor a hozzátartozók is segítik őket akár azáltal is, hogy kiemelik a történetekből, amennyiben a sérült nem képes ezt önmagától megtenni. Ezáltal pedig térben is távol kerülnek az eseményektől, nem csak időben.

3.1.2. Idegenek okai

Az idegenek esetében nem lehet ilyen mértékben elkülöníteni az okokat, ugyanis azok egymáshoz közvetlenül kapcsolódnak, és ezen ok-okozati háló alakítja ki bennük ezt az idegenkedést. Amikor a katasztrófaturizmuson belül konkrétan valamilyen atomszerencsétlenségre összpontosítunk, akkor az elsődleges gát a sugárveszély. Ebben az esetben a félelem- és a veszélyérzet azáltal is növekszik, hogy a fogalmak túldimenzionáltak. Ez sokszor olyan magas méreteket is ölthet, hogy az emberek még el sem repülnek egy sugárzás által szennyezett terület felett. Ebben is megmutatkozik az, hogy az atom nagyobb félelmet kelt az emberekben, mint amennyire ténylegesen veszélyes. Aminek oka lehet, hogy egyrészt kevés ismerettel rendelkeznek erről a fogalomról, másrészt pedig a média is főként a negatív dolgokat emeli ki.

Azonban fontos megemlíteni, hogy egy tájfun például nem vált ki ekkora ellenérzetet a társadalomban, mivel alacsony a kockázata annak, hogy újra bekövetkezik.

Az idegeneknél feszültséget válthat ki egy ilyen esemény bekövetkezése, hiszen az az első gondolatuk, hogy velük is megtörténhetett volna. Annak érdekében, hogy a feszültséget levezessék, sokszor inkább kerülnek ezeket a területek, mivel ha nem látogatják meg, tudnak úgy tenni, mintha nem is létezne, és nem következett volna be a katasztrófa. A zaklatottságukat kiválthatja egyfajta lelkiismereti nyomás is, amely miatt úgy érzik, hogy nekik segíteniük kell a szerencsétlenül járt embereken. Azonban ha úgy tesznek, mintha ez a szörnyű esemény be sem következett volna, könnyebben megnyugtatják magukat.

Bármelyik oldalról is közelítjük meg a katasztrófaturizmust, az megállapítható, hogy vannak olyan emberek, akik mindezek ellenére is szívesen ellátogatnak ezekbe az övezetekbe.

Ugyanis számukra az újdonság megismerése vagy a veszélyesség érzete felülírja a félelmet, amely akadályozná őket abban, hogy felkeressék ezeket a helyszíneket.

3.2. A visszaköltözések háttere

Bármely katasztrófa sújtotta területet is vizsgáljuk, mindig észrevehető, hogy van az embereknek egy olyan szegmense, akik visszaköltöznek a régi lakásukba, arra a helyre, ahol a szerencsétlenség érte őket. Ez általában egyfajta pszichés elakadás következménye, amely abban nyilvánul meg, hogy extrémén kötődik az adott helyszínhez, mert például ott van eltemetve valakije, és ezt az előző gyászfolyamatot sem dolgozta még fel. Ez pedig számukra sokszor fontosabb még a saját életüknél is, hiszen az érzelem a legfontosabb motivátor.

Másik oka az, hogy a katasztrófa bekövetkezte után nem lát lehetőséget az ember arra, hogy másképp élje az életét. Úgy gondolja, hogy inkább feladja, és haljon meg ő is, de nincs benne hajlandóság arra, hogy másik utat keressen, tehát egyfajta kényszerből megy vissza. Ilyenkor beszélhetünk a szuicid ekvivalens cselekvésekről (Temesváry és társa, 2008). Ezek nem tisztán kockázati elemek, sokkal inkább érzelmi döntések, amelyek felülírják a racionális gondolkodást és viselkedést.

3.3. A radiofóbia

A radiofóbia tulajdonképpen egy szorongásos megbetegedés, amely során meg kell küzdeni egy bizonyos ténnyel (Jaworowski, 2010). Azonban itt fontos kiemelni, hogy nem csak az atomsugárzásra kell gondolni, hanem mindenféle sugárzástól való félelmet magába foglal. Általában van mögötte valami, hiszen ez csak egy tünet, ami elfedi a valódi okot, ami voltaképp az a dolog, amitől az adott személy fél. Ez kialakulhat azoknál is, akik csupán hallottak az eseményekről, de nem élték át őket. Itt az áll a háttérben, hogy bár nem történt meg velük, de bekövetkezhetne az ő közvetlen közelükben is – ilyenkor egyfajta intrapszichés problémáról van szó. A másik eset pedig az, amikor saját maguk is tapasztalták a következményeket, éppen ezért itt a kezelés sokkal könnyebb, mivel a mögöttes okot ismerjük.

3.4. A negatív asszociáció oka

Amikor a katasztrófaturizmusról beszélünk, általános hogy az az emberek egyfajta negatív vonzatot csatolnak hozzá. Ez pedig különösképp igaz akkor, amikor valamilyen atomkatasztrófáról van szó. Ennek oka lehet az, hogy az emberek első találkozása az atommal Hiroshima esetében volt, a bomba felrobbanásakor. Ekkor látták, hallották azt, hogy milyen

hihetetlen ereje van és milyen pusztításra képes. Az emberek az atomról szinte kivétel nélkül rögtön az atombombára asszociálnak, ami egy negatív eseményhez köthető. Ennek oka lehet az, hogy a hidegháborúval kapcsolatosan a média főként az atom káros tulajdonságait emelte ki, amely felüldimenzionált a jó dolgokkal kapcsolatban.

Ezen felül a negatív asszociáció másik oka az, hogy a pozitív dolgok megismeréséhez és megértéséhez szükség van az iskolázottságra. Hiszen olyan összetett dologról van szó, amely bizonyos alap kognitív képességeket feltételez. Ehhez pedig hozzátartozik az is, hogy a médiában az ember az atom pozitív hasznosításával ritkán találkozik, vagy egyáltalán nem tudatosul benne az, hogy jó célokra is felhasználják.

4. A katasztrófaturizmus mint innovációs lehetőség?

4.1. Az innováció fogalma és fontossága

Akárcsak a katasztrófaturizmust, az innovációt is több módon definiálhatjuk. Ahány szerző, szinte annyi megfogalmazás létezik erre a jelenségre. Az OECD úgy fogalmazott, hogy „Az innováció egy ötlet átalakulása vagy a piacon bevezetett új, illetve korszerűsített termék, vagy az iparban és a kereskedelemben felhasznált új, illetve továbbfejlesztett műveletté, vagy valamely társadalmi szolgáltatás újfajta megközelítése.” (Magyar Innovációs Szövetség, 2006 7. o.) Azonban az innovációt úgy is megfoghatjuk, ahogy azt egy másik szerzőpáros tette, miszerint az „*innováció alatt új ismereteket, ötleteket, módszereket, eljárásokat, szervezeteket, új stratégiákat, piacokat, új termékeket és szolgáltatásokat értünk – és mindezek létrehozását*” (Vágási és társai, 2006 17. o.). Úgy gondoljuk, ez egy sokkal összetettebb és tágabb fogalom, amely igaz lehet a katasztrófaturizmus jelenlegi helyzetére.

Korábban úgy vélték, hogy minden innováció elsősorban a kutatólaboratóriumokban születik, azonban ma már észrevehető az, hogy ez a gondolat megdőlt. Hiszen a XXI. század világ gazdaságában is látszik, hogy ezek az innovatív ötletek már az ember hétköznapijában is nagyobb szerepet töltenek be. Ennek ékes példája a TDK szakdolgozatunkban tárgyalt katasztrófaturizmus. Mivel ez a téma a turizmus egy olyan változata, amely egy feltörekvő iparágnak számít.

Az emberek hétköznapijába szinte beleivódott ez a jelenség, megfigyelhető ugyanis, hogy innováció nélkül egyetlen vállalat sem marad versenyképes. Elég csak a különböző élelmiszerekre gondolni, amelyeknél nap mint nap újabb változatok jelennek meg annak érdekében, hogy minél nagyobb piaci szegmenst tudhassanak magukénak a cégek. Tulajdonképpen ezeket az innovációs folyamatokat maguk a vevők generálják, mert arra ösztönzik a vállalatokat, hogy újabbnál újabb termékekkel és szolgáltatásokkal jelenjenek meg a piacon a lehető legnagyobb szükséglet kielégítés érdekében. Véleményünk szerint egy ilyen szolgáltatás lesz az elkövetkezendőkben a katasztrófaturizmussal kapcsolatos utazások megszervezése, valamint az általa nyújtott lehetőségek kiaknázása. Mint azt korábban említettük, már most sok olyan történelmi illetve természeti katasztrófa sújtotta helyszín van a világon, ahova turisták tömegei látogatnak el. Ez a tendencia az elkövetkezendő években sem fog változást mutatni, ezért úgy gondoljuk, hogy a turizmus ezen fajtája hatalmas potenciált rejt magában.

4.1.1. Az innováció kialakulása

Schumpeter szerint alapvetően három mozzanatot különíthetünk el, amikor az innováció létrejöttéről van szó. Az első lépcsőfok az invenció, ami az új gondolat megszületését foglalja magába, tehát azt, amikor maga az ötlet megfogalmazódik az ember fejében. A második mozzanat maga az innováció, amikor az ötlet materiális formát ölt, tehát maga az invenció jelenik meg abban a formában, ahogy az ötletgazda azt elképzelte. Ezt követően következik az utolsó, talán legfontosabb lépcsőfok, amely során azokat a diffúz folyamatokat hozzák létre, amelyekkel népszerűsíteni, elfogadtatni tudják a terméket a fogyasztókkal. Lényege az, hogy a szolgáltatást minél jobban elterjesszék illetve elfogadtassák a vevők körében (Schumpeter, 1980).

A diffúziós jelenség jól követhető, és gazdasági valamint statisztikai adatok alapján elemezhető. Két fajtáját különböztethetjük meg, amely elterjesztheti az innovációs tevékenységeket; ez a két jelenség a termék- illetve a folyamat innováció. Az általunk javasolt esetben a második jelenik meg inkább, mivel új technológiákat illetve eljárásokat használva hozzák létre azokat a lehetőségeket, amelyeket később a fogyasztók megvásárolhatnak. A katasztrófaturizmus esetében ez azt foglalja magába, hogy a vevők új élményeket szerezzenek meg, akár olyan környezetben, amely fokozottabb veszéllyel jár.

A katasztrófaturizmust a társadalom egyelőre nehezen definiálja aminek oka az, hogy annyira még nem terjedt el, mint például a kalandturizmus. Ezáltal nehezen pozícionálható adott szolgáltatás piacon, hiszen még nem szerzett akkora ismertséget, hogy kielégítse a felmerülő keresletet. Azonban az újdonság varázsa nagy mértékben hozzájárulhat a jelenség előtérbe kerüléséhez. Ez a turizmuság, mint azt már dolgozatunkban említettük, egyfajta komplementer kapcsolatot ápol a kalandturizmussal. Ennek következtében megkönnyítheti dolgozatunk fő témájának elterjedését, hiszen a vevők a hasonló attitűdöket keresik ennél a két kikapcsolódási lehetőségnél. Aminek háttérében a két fogalom összekapcsolása áll.

Ezen turizmuság meghonosodása jelentősen megváltoztathatja azokat a fogyasztói szokásokat, illetve azok dinamikáját, mivel olyan hatásmechanizmussal rendelkezik, amely az emberek számára egyfajta hátborzongató, de mégis pozitív érzetet jelent. A szabadidős kikapcsolódási lehetőségek alatt főként az aktív pihenésre gondolunk, mert ezáltal egy komplexebb szolgáltatást vehetünk igénybe, amely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy új élményeket éljünk át, és mégis megkülönböztessük azoktól, amelyeket korábban már tapasztalhattunk. Ezek a benyomások segítik az embereket abban, hogy személyiségük fejlődjön.

4.1.2. Az innováció elfogadása és tényezői

Az innováció elterjedését illetve elfogadását öt tényező befolyásolja, amelyeket Rogers fogalmazott meg. Az elfogadás tekintetében elkülöníthetjük az innovátorok, a korai elfogadók, a korai többség, a kései többség és a lemaradók csoportjait (Rogers, 2003). A katasztrófaturizmus esetében főként az innovátorok táborára érdemes építeni, hiszen ők azok, akik szinte biztosan kihasználnak minden kínálkozó új lehetőséget. A korai elfogadók klaszterébe tartozók szintén becsatlakozhatnak a szolgáltatások vásárlásába, mivel rájuk jellemző az, hogy még a bevezető szakaszban szeretik megismerni a termékeket és szolgáltatásokat. Ismertető jegyük a magas iskolai végzettség és jövedelem, valamint az erős társadalmi kapcsolatok. Már említettük korábban a pszichológiai háttér leírásakor, hogy a katasztrófaturizmus megértéséhez alapvető kognitív képességek szükségesek. A további három csoportot alkotó egyének azok, akik idegenkednének egy ilyen szolgáltatás igénybevételétől, ezért velük részletesebben nem foglalkozunk, mivel a dolgozatunk szempontjából nem relevánsak.

Rogers ezen felül elkülönített különböző tényezőket is, amelyeken az innováció elfogadása múlik, ezek a relatív előny, a kompatibilitás, a komplexitás, az oszthatóság és a kommunikálhatóság (Rogers, 2003). A katasztrófaturizmus annyiban nyújt nagyobb élményt a kalandturizmusnál, hogy egy megtörtént szerencsétlenségen alapul, amely nagyobb emocionális ráhatással bír az emberre. A turizmus ezen fajtája kompatibilis a jelenlegi fogyasztói igényekkel, ugyanis a társadalomnak van egy olyan rétege, amely állandóan keresi az ilyesfajta lehetőségeket. A cél a minél nagyobb összhang megteremtése, a vevőkör bővítése érdekében. A katasztrófaturizmus esetében a magas komplexitás miatt nehezebb és lassabb elfogadásra kell számítani, azonban a köztudatba kerülés után gyors kereslet bővüléssel kell apellálni. Ez a válfaj nehezen kommunikálható, mivel megértéséhez és megismeréséhez szükség van egy bizonyos fokú iskolázottságra. A vevők számára nem osztható, ugyanis nehéz részelemeire bontani.

4.2. A katasztrófaturizmus térhódítása

Bármilyen termékről vagy szolgáltatásról beszélünk, abban biztosak lehetünk, hogy áthaladnak a termékéletgörbe egyes szakaszain. Ennek következtében természetesen akkor is szükséges kitérni rá, amikor a turizmus ezen ágáról van szó. A katasztrófaturizmus csupán az 1900-as években kezdte térhódítását (Palancsa, 2012), annak ellenére is, hogy már több évszázada létezik ez a jelenség. Úgy gondoljuk, hogy jelenleg a térhódítás szakaszában van,

és ahhoz hogy a pozícionyerés kategóriájába jusson, még sokat kell fejlődnie. Ehhez innovatív fejlesztőkre van szükség, akik a turizmuság továbbgondolásával mélyebben is foglalkoznak. Szükség van arra, hogy nyílt innováció révén jussanak adatokhoz és információkhoz, ugyanis ezen a területen elkerülhetetlen a nyitottság. Fontos, hogy a külső erőforrások a fejlesztők tudásbázisának részévé váljanak a minél nagyobb ismertség elérése érdekében (Barge-Gil és társai, 2013).

A lényeg az lenne, hogy azt a vevőkört tudják megfogni, amely a turisztikai tendenciákat alapul véve sokkalta fogékonyabbak a változásra. Jelenleg fontos lenne az új belépő(k) számára, hogy a monopol helyzetet kihasználják, és ezt állítsák innovációs stratégiájuk középpontjába. Egy markáns vevőkör kialakítására kell törekedni. A marketing stratégia kialakításakor arra kell összpontosítani, hogy azokat az adatokat, tulajdonságokat közvetítsék a felvevőpiac felé, amelyekkel motiválni tudják adott piaci szegmentum szereplőit a szolgáltatás használatára. Mivel a katasztrófaturizmus egy innovatív turizmusfajta, különlegesebb piaci csatornákat kell használni annak érdekében, hogy ismertté tegyék.

Észrevehető, hogy a vevőket tekintve a katasztrófaturizmus már átsúszott a pozícionyerés szakaszába, azonban még rengeteg területen kell fejlődnie az ilyen típusú szolgáltatásoknak ahhoz, hogy ez valóban megvalósuljon. Fontos, hogy a piac felnőjön a vevői igényekhez, ezért gondoljuk úgy, hogy érdemes lenne kiaknázni a katasztrófaturizmus nyújtotta lehetőségeket.

5. Primer kutatásaink eredménye

Annak érdekében, hogy a katasztrófaturizmust minél áthatóbban tanulmányozzuk, primer kutatásokat is végeztünk. Készítettünk egy kérdőívet, amely egy online kutatásra adott lehetőséget. A kérdőív egy hónapig volt elérhető, így végül 170 fő töltötte ki azt, amely egy igen nagy adatbázist jelentett a későbbi vizsgálódásokhoz. Továbbá több mélyinterjút is készítettünk először utazási irodákkal telefonon keresztül azért, hogy tudjuk, valóban felkeresik-e őket az emberek olyan szándékkal hogy katasztrófaturisztikai helyszíneket látogathassanak meg. Valamint felkerestük személyesen Hamvas Edinát, aki a katasztrófaturizmus pszichológiai hátterét vázolta fel számunkra. Ezen felül pedig telefonon készítettünk interjút Maczelka Márkkal, aki személyesen is járt Csernobilban, ezért sok hasznos információval szolgált arra vonatkozóan miért vonzza ez a terület a látogatókat, és milyen jellemzőket érdemes beépíteni egy ezzel foglalkozó szolgáltatásba.

5.1. Kérdőíves megkérdezés

Primer kutatásaink során több módszert is igénybe vettünk. Egyrészt készítettünk egy kérdőíves megkérdezést, amelynek célja az volt, hogy megtudjuk, az emberek mit értenek katasztrófaturizmus alatt, és miként viszonyulnak hozzá. Azért volt szükség erre, hogy felmérjük, valóban megalapozott-e az a feltevésünk, miszerint a katasztrófaturizmus egyre nagyobb teret hódít. Online végeztük a kutatást, egy hónapon keresztül (2014. március 10-től egészen 2014. április 10-ig) gyűjtöttük az adatokat, végül összesen 170 fő került megkérdezésre. Azért választottuk ezt a módszert, mert manapság az internet egyre inkább előtérbe kerül, és ez a leggyorsabb információszerzési lehetőség, valamint az online kérdőív segítségével tudtunk akkora embertömeget elérni, hogy abból már következtetések is levonhatóak legyenek.

A 170 főtől gyűjtött adatokat SPSS segítségével elemeztük ki a kérdőívben kapott adatokat. Először egy klaszterelemzést készítettünk, amely során arra a megállapításra jutottunk, hogy négy különböző klaszter különíthető el azon minőségi ismérvek segítségével, amelyek szerepeltek a kérdőívben. Meghatározó volt ezen minőségi ismérvek közül a szerepjátékok, a történelem, a katasztrófák és az extrém kikapcsolódási lehetőségek. Ahhoz, hogy minden tényezőt figyelembe vegyünk a klaszterképzés során, folyamatosan növelni kellett a klaszterek számát, így jutottunk el négy klaszterig. Azért választottuk négy csoportos elkülönítést, mivel egy újabb klaszter létrehozása felesleges lenne, hiszen ezek lefedik a

vizsgált személyeket (lásd: 1-2. számú táblázat). A klasztereket a következőképp neveztük el: a múlt tanulmányozói, a múlt kalandorai, a veszélykeresők és végül az „öltözz be és játssz!”.

Az első általunk kialakított klaszter a **múlt tanulmányozói** (ők 47 főt tettek ki a mintából). Elemzésünkéből az derült ki, hogy ez a csoport érdeklődik a történelem iránt, még hozzá passzív szempontból, amely múzeumok látogatásával illetve hasonló tevékenységek folytatásával elégíthető ki. Erre a klaszterre jellemző, hogy sem a szerepjátékokhoz sem az extrém kikapcsolódási lehetőségekhez nem vonzódik. Ennek ellenére átlagos kockázatvállalónak számít csoportosítási ismérveink alapján. Ebbe az is beletartozik, hogy az általa ismert tevékenységeket végzi szívesen, mivel ezáltal nem szükséges kilépnie komfortzónájából. Ezeket legszívesebben egyedül vagy csupán néhány ember társaságában szereti végezni.

A második klaszter a **múlt kalandorai** (akik 51 főt tettek ki a mintából). Rájuk az jellemző, hogy erősen érdeklődnek a történelem iránt. A múlt tanulmányozóival ellentétben nem passzív, hanem aktív szempontból vonzódnak hozzá. Katasztrófák iránt nagy érdeklődést mutatnak, éppen ezért ezen klaszter tagjai azok, akik olyan területre is belépnek, amelyek tiltottak és életveszélyesek. Ebből kiindulva az extrém kikapcsolódási lehetőségek is nagy hatást gyakorolnak rájuk, továbbá szerepjátékokban is szívesen vesznek részt. Kockázatvállalásuk igen magas, szeretik a spontán, kiszámíthatatlan eseményeket, azonban mindezt egyedül vagy párban viszik véghez legszívesebben.

A harmadik klaszterünk a **veszélykeresők** (ők 39 főt jelentenek). A csoport tagjai nem annyira érdeklődnek a történelem iránt, azonban szeretnek spontán veszélyes dolgokat kipróbálni. Az ebbe a klaszterbe tartozó emberek tipikus adrenalinfüggők, akik folyamatosan az adrenalin szintjük növelése érdekében újabb és újabb dolgokat próbálnak ki, hogy szükségleteiket kielégítsék. Figyelmük azonban nem egy szakterületre vagy emberre korlátozódik, hanem több emberrel való interakcióra, vagy több területen való helytállásra törekednek.

A negyedik klaszter az **„öltözz be és játssz!”** (ami 33 főt tett ki). Nagyfokú érdeklődést mutatnak a történelem illetve a szerepjátékok iránt. Ők ha tehetik, elkerülik a spontaneitást és minden olyan veszélyhelyzetet, amely kárt tehet bennük. Ebből az állapítható meg, hogy rendkívüli mértékben kockázatkerülők. Előre megírt „sztorik” vagy játékok eljátszásában vesznek részt annak érdekében, hogy kielégítsék a történelem és a szerepjátékok iránti szenvedélyüket.

Az általunk létrehozott klasztereket egy összesítő táblában is összefoglaltuk. Amelynek két fő tengelye van: a kockázat valamint az interakció foka. Az első tengely két

részre bontható, az előre megírt illetve a spontán, kiszámíthatatlan elemekre. Az előre megírt elemen azt értjük, hogy az emberek tisztában vannak azzal, hogy mire számíthatnak, azaz nem kapnak olyan külső impulzust, amely befolyásolhatná döntéseiket valamint a kimenetelt. A spontán, kiszámíthatatlan elem ennek teljesen az ellentéte. Hiszen nem tudják, hogy mi fog következni, az emberek direkt ezeket az impulzusokat keresik, amik olyan helyzetbe hozzák őket, amelyek kihívást jelentenek a számukra. Az interakció foka tengely szintén két részre bontható; az alacsony valamint a magas fokú interakcióra. Az alacsony fokú interakció azt jelenti, hogy kevés emberrel lépnek kapcsolatba az egyének annak érdekében, hogy a megfelelő érzést elérjék. A magas fokúra az a jellemző, hogy minél több embert vonnak be az élmény fokozása végett (lásd: 1. számú ábra).

Tudományos feltevéseink helyességét a kérdőív alapján SPSS program segítségével támasztottuk alá. Főként a kapcsolatok szorosságát vizsgáltuk az egyes tényezők között, a Cramer mutató segítségével, mivel a következtetések levonására ez az egyik legalkalmasabb módszer. A mutató értéke 0 és 0,3 között gyenge kapcsolatot jelent, 0,3 és 0,7 között közepes, míg 0,7 és 1 között erőset (Varga – Varró, 2007). Ezen mutató által igyekeztünk rávilágítani azokra a tényezőkre, amelyek a leginkább hatnak az emberek katasztrófaturisztikai szokásaira.

Először a legmagasabb iskolai végzettség, minőségi ismérvekre ható befolyását vizsgáltuk meg. Arra a következtetésre jutottunk, hogy az iskolai végzettség alapján a legfontosabb minőségi ismérvek szerint gyenge a kapcsolat, tehát nem befolyásolja az iskolai végzettség azt, hogy az emberek hogyan helyezik el magukat a turizmus iparágában. Az értékek ugyanis minden ismérvnél 0,15 valamint 0,2 között mozogtak, ezeket részletesebben a 3-6. számú táblázat mutatja.

Ezt követően kíváncsiak voltunk arra is, hogy az ismérvek milyen szorosságban állnak az egyének foglalkozásával. Arra a megállapításra jutottunk, hogy az értékek magasabb értéket mutattak az előzőleg vizsgált kategóriához képest, azonban jelentős mértékű növekedés még így sem volt megfigyelhető. Egy vizsgált kategóriában lett a kapcsolat szorossági mutató közepes, ez nem más, mint az extrém sportok minőségi kategóriánál, ahol az érték 0,313 volt. Minden más mutató továbbra is alacsony szorosságot mutatott, ezáltal megállapítható, hogy a foglalkozás nem befolyásolja nagy mértékben a minőségi kategóriák kedvelésének mértékét. Részletesen 7-10. számú táblázatban követhetők nyomon az értékek.

1. Tudományos feltevésünk az, hogy az emberek katasztrófaturizmusról kialakított képe szoros kapcsolatban áll azzal, hogy miként viszonyulnak a jelenséghez. Az elemzésünk során igen erős kapcsolatot fedeztünk fel a két tényező között, amelynek értéke 0,998 lett. Tehát megállapítható az, hogy az egyének attitűdjei igen nagy mértékben befolyásolják azt, hogy miként viszonyulnak a katasztrófaturizmushoz. A mintát jobban megfigyelve észrevehető, hogy akik egyfajta pozitív gondolatot is társítanak a jelenséghez, ők azok, akik inkább vonzódnak hozzá és érdeklődnek is iránta. Míg azok az emberek, akik csupán negatívan élik meg, azok sokszor félnek tőle, sőt egyes emberek egyenesen „undorítóknak” találják, hiszen csak a jelenség egyetlen szegmensét veszik alapul. Összességében pedig elmondható az, hogy akár pozitív akár negatív értelemben vesszük, mindenképpen kiváltó hatásként említhetjük meg. (11. számú táblázat) Mindezek alapján elmondható, hogy első tudományos feltevésünk megerősítést nyert.

Továbbá arra is kitértünk vizsgálódásunk során, hogy a katasztrófaturizmus fogalma, illetve a jelenség emberekben való megnyilvánulása, milyen szorosságban áll az egyének kockázatvállalásával. A kapcsolat szorossága ebben az esetben volt a legerősebb, itt ugyanis 1,000 értéket kaptunk, amelyből arra következtethetünk, hogy ez a két tényező egymást igen teljes mértékben befolyásolja. Amennyiben valaki kockázatvállalónak tartja magát, úgy nem jelenthet számára gondot egy katasztrófa sújtotta övezet meglátogatása sem. Valamint fordítva, amikor az egyének kialakítják magukban a képet a jelenségről, már abban a pillanatban eldöntik, vonzza-e ez őket, és vállalnák-e a kockázatot, hogy felkeressék ezeket a területeket. (12. számú táblázat)

Az hogy miként viszonyulnak az emberek a katasztrófaturizmushoz közepes kapcsolatban áll az emberek kockázatvállalásával. Ennek oka a vizsgált mintában megfigyelhető kettősség. A válaszadók könnyedén szétoszthatók arra a szegmensre, akik félnek tőle, és arra, akik érdeklődnek iránta. Azonban ez nem feltétlen határozza meg azt, hogy az emberek mennyire kockázatvállalóak, hiszen az több magatartási formában is megmutatkozhat, és sok esetben más területekre asszociálhattak a válasz megformálása során. (13. számú táblázat)

2. Tudományos feltevésünk az, hogy a katasztrófaturizmus elterjedése annak újdonságából fakad. Éppen ezért megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat aközött, hogy miként viszonyulnak az emberek a katasztrófaturizmushoz, valamint hogy szívesen próbálnak-e ki új dolgokat. A két tényező közötti kapcsolat közepes mértékű, értéke ugyanis 0,563 lett. Ennek okát abban látjuk, hogy ugyan igen magas azok aránya, akik szeretnek újdonságokkal

kísérletezni (143 fő), azonban az nem feltétlen mutatkozik meg a katasztrófaturizmusban. Viszont ez is egy alternatíva lehet ezen réteg számára; ezt mutatja be a 14. számú táblázat. Így támasztható alá második tudományos feltevésünk helyessége.

3. Tudományos feltevésünk az, hogy az emberek egyre szélesebb köre érdeklődik a katasztrófaturizmus, mint kikapcsolódási forma iránt. Annak érdekében, hogy ezt a feltevést körültekintően körbejárjuk, sokrétű vizsgálatra volt szükség. A válaszadók feleleteiből kiderült, hogy Magyarországon kedvelik mind az aktív, mind a passzív pihenési lehetőségeket. A válaszadók 16 százaléka választotta ezt a lehetőséget, mint állandó kikapcsolódási formát, míg 65 százalékuk egyaránt kedveli a passzív és az aktív pihenést is (lásd 1. számú diagram). A feleletekből kiderült, hogy az emberek igen jelentős része, 84% százaléka mondta azt, hogy szívesen tesztelnék újabb alternatívákat a szabadidejük eltöltésére a már megszokottakon kívül. (lásd 2. számú diagram) Nagy százalékuk válaszolta azt, hogy szívesen választják a különleges kikapcsolódási formákat. Ezért gondoljuk úgy, hogy érdemes az aktív kikapcsolódási alternatívákat továbbbővíteni, hiszen az emberek nyitnak az ilyen típusú szórakozási formák felé, ezáltal egy bővülő piaci kereslet figyelhető meg.

Megvizsgáltuk azt is, hogy a vizsgált mintában mennyien járnak nyaralni. Ebből az derült ki, hogy az emberek többsége (131 fő) szívesen utazik kikapcsolódás céljából. Azonban az egyének fele biztosan nem látogatna el olyan helyekre, ahol történt ilyen katasztrófa. A minta másik felében igen nagy a megoszlás. 21 fő keresné fel szívesen az ilyen területeket, míg további 49 fő abban az esetben, amennyiben az nem életveszélyes. A fennmaradó személyek pedig attól függően választanának, hogy ember vagy természet okozta katasztrófáról van szó. A 15. számú táblázat összesítve mutatja be ezen adatokat.

Az emberek közel 75 százalékánál megfigyelhető az, hogy nincs egy általános képük arról, hogy pontosan mi is az a katasztrófaturizmus. A kérdőívet kitöltők 90 százaléka helyesen írta körül a katasztrófaturizmust, azonban azon válaszadók száma, akik teljes mértékben tisztában voltak annak jelentésével, kisebbséget alkottak. Legtöbbször azt a jelenséget emelték ki, amikor egy olyan helyszínre látogatnak el a turisták, ahol a múltban vagy nemrégiben valamilyen katasztrófa történt. A kérdőív elemzése során megállapítható az, hogy 139 ember a természeti katasztrófákra asszociált a katasztrófaturizmus emlegetésekor. Éppen ezért támasztható alá a fenti megállapításunk, a társadalom nagy része számára ugyanis nem egyértelmű az, hogy léteznek ember okozta szerencsétlenségek is. Ennek ellenére mégis a válaszadók 85 százalékától olyan választ kaptunk arra a kérdésre, hogy melyik katasztrófaturisztikai helyszíneket ismerik, amely emberi mulasztás miatt következtek be.

Ezek közül is a legismertebb Csernobil és Auschwitz volt. A természeti katasztrófáknál főként Pompei, Fukushima és a vulkánkitörések helyszínei jutottak az emberek eszébe.

A kérdőívünkben kiderült, hogy a válaszadók azon rétege, amelyik szívesen utazna el ezekre a területekre, főként Csernobilt és Auschwitz keresné fel. A válaszadóink körülbelül 50 százaléka mondta azt szinte biztosra, hogy ha meglenne a lehetősége, akkor el is menne megnézni ezeket a helyszíneket. A válaszadók közel 20 százaléka viszont azt felelte arra a kérdésre, hogy miként viszonyul ezekhez az övezetekhez, hogy fél tőlük. Ennek oka ezen területek veszélyességében rejlik. Auschwitz esetében ez a félelem a hely mivoltából nem pedig annak veszélyességéből fakad. Ugyanis egy ilyen terület meglátogatása olyan érzelmi teherrel jár, amelyet nem szívesen vállal minden egyén. Azonban amennyiben ezek a gátak feloldódnának, egy bizonyos százalékuk csatlakozna a katasztrófaturisták csoportjába. (lásd 3. számú diagram) Mindezek alapján pedig úgy gondoljuk, hogy harmadik tudományos feltevésünk is bizonyítást nyert.

Az, hogy miként viszonyulnak az emberek a katasztrófaturizmushoz közepes kapcsolatban áll azzal, hogy mi az egyének legmagasabb iskolai végzettsége. Ennek oka az, hogy a katasztrófák megértéséhez egyfajta iskolázottság szükséges. Ez pedig hatványozottan igaz az ember által okozta katasztrófákra, hiszen azok hátterében sokszor bonyolult, bizonyos esetekben technikai változások és fejlődések állnak. (16. számú táblázat)

Ezen felül két tényezőt vizsgáltunk még meg a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás tekintetében, egyrészt a foglalkozást, másrészt a kort. Mind a két esetben elmondható, hogy közepes erősségű a közöttük lévő kapcsolat (0,684 a foglalkozás és 0,631 a kor esetében). Azonban ezen két tényezőnél meg kell jegyezni, hogy következtetések levonására nem alkalmas, mivel a minta nem reprezentatív és nem elég nagy ahhoz, hogy megfelelő legyen. (17-18. számú táblázat)

A kérdőív eredménye bár nem országos szintű és nem reprezentatív, azt sugallja, hogy amennyiben lenne mód Magyarországon a katasztrófaturizmus által nyújtott lehetőségek kihasználására, azokkal az emberek élnének.

5.2. Mélyinterjúk

Továbbá három mélyinterjút is készítettünk kutatásaink során annak érdekében, hogy a mélyben rejlő motivációkat minél teljesebben felfedjük. Első körben meginterjúvöltunk több utazási irodát és segélyszervezetet annak érdekében, hogy megtudjuk, Magyarországon mennyire jellemző az, hogy a turisták érdeklődnek a katasztrófaturisztikai desztinációk iránt. Az irodákkal történő interjúkat telefonon keresztül valósítottuk meg 2014. március 20-kán. Azért tartottuk fontosnak ezeket a megkérdezéseket, mert ezáltal megtudhattuk, hogy az emberek hova fordulnak, amennyiben ilyen utazást terveznek. Mint kiderült, az érintettek nagy része inkább a segélyszervezeteknél jelentkezik, mivel a hazai utazási irodák nem foglalkoznak ezzel a turisztikai lehetőséggel.

Azonban a segélyszervezetek sokszor visszautasítják ezeket a jelentkezőket, ugyanis csak olyan embereket visznek ki magukkal a katasztrófa sújtotta övezetekbe, akik rendelkeznek olyan képességekkel, amelyek segíthetnek a munkálatok során. Nagyon sokszor viszont nem tudják eldönteni, hogy egy bizonyos ember valóban segíteni szeretne-e, vagy csupán érdeklődik az adott szerencsétlenség iránt.

Annak érdekében, hogy mi is jobban megértsük az emberek szándékait és motivációit, felkerestük **Hamvas Edina** pszichológust, aki a szakmájában szaktekintélynek számít. A megkeresésre 2014. február 19-én került sor, az interjú pedig körülbelül két órát vett igénybe. A mélyinterjú sokat segített abban, hogy megvizsgáljuk, mi motiválja az embereket arra, hogy felkeressék a különböző katasztrófa sújtotta területeket még akkor is, ha azok esetleg veszélyesek. Továbbá megtudtuk azt is, hogy egyes személyek miért költöznek vissza régi házukba, amely sok esetben továbbra is veszélyeztetett területen található meg. TDK dolgozatunk pszichológiai fejezete ezen a mélyinterjún alapul.

Miután megvizsgáltuk a belső indítékokat, kíváncsiak voltunk a tapasztalatokra is, ezért kerestük fel **Maczelka Márkot**. Telefon útján készítettük el vele mélyinterjúunkat 2014. április 2-án. Maczelka Márk készített egy dokumentumfilmet Csernobilról, amely több helyütt is vetítésre került (nem csak országon belül, hanem Európában is), és ami a Csernobil Öröksége: a Zóna címet viseli. Róla tudni kell, hogy személy szerint ő is meglátogatta a Zónát, ezáltal naprakész és hiteles információkkal szolgálhatott erről a területről. Számunkra a legérdekesebb az volt, hogy filmjének több jelenete, amely a szarkofágban készült, Németországból származik. Ide menekítették ki ugyanis ezeket a bizalmas felvételeket biztonsági okokból. Ezen felül tőle szereztünk információkat Csernobil és Pripjaty látogathatóságáról illetve a területek bejárhatóságáról.

Ezen mélyinterjúk nélkül dolgozatunk nem íródhatott volna meg, ugyanis az ezek által megszerzett információk szerves részét képezik TDK dolgozatunknak. Segítségükkel pedig átláthattuk a számunkra sokszor a média által megszűrt tényeket.

6. A katasztrófaturizmus új lehetősége

Korábban már írtunk arról, hogy a katasztrófaturizmus rengeteg kiaknázatlan potenciált rejt magában. Ezért úgy gondoljuk, hogy egy olyan innovatív ötletet fejtünk ki a következőkben, amely megalapozhatja egy olyan turizmuság továbbfejlődését, amely egyre nagyobb hangsúlyt kap. Az alapötletet a Csernobil melletti Pripjaty adta, ami a mai napig az egyik legfelkapottabb katasztrófaturisztikai helyszínnek számít. Úgy gondoljuk, ez remek kiindulópontot biztosítana egy olyan „szellemváros” kialakítására, amely egyrészt emléket állít a csernobili halottaknak, másrészt élethűen rekonstruálja az eseményeket. Ezáltal lehetőséget adva arra, hogy a katasztrófa körülményeit az oda látogatók is megismerhessék és átélhessék.

Ez a tragédia mindenki számára ismert; 1986-ban a csernobili atomerőmű négyes blokkja felrobbant, ami miatt az egész város lakosságát evakuálni kellett. Az ott élők azóta sem térhettek vissza házaikba az erős sugárzás miatt, amelyet azok a radioaktív izotópok okoznak, amik a levegőbe jutottak a robbanáskor. A hely a szovjet arculatot őrizte meg, ami már magában véve is hátborzongató, főleg akkor, ha elhagyatott épületekről beszélünk. Manapság egyre nagyobb a kereslet a piacon az olyan turisztikai termékek iránt, amelyek a félelmen alapulnak. Példának lehet hozni a Terrorházat, a különböző szellemkastélyokat és a horror labirintusokat is.

A Csernobili katasztrófa után sokáig tabunak számított a téma, mivel a károsultaknak nagy traumát okozott az esemény. A viszontagságok átélei, azok rokonai illetve leszármazottai a mai napig magukon viselik a történetek nyomát. Azonban ahogy teltek az évek, és elhomályosodtak az emlékek, egyre több és több kutató, orvos és újságíró kezdett el érdeklődni a romok, az ott található körülmények és a kiváltó okok iránt. Éppen ezért úgy gondoljuk, hogy a mai világban pedig mint turisztikai termék is megállhatja a helyét. Nem csupán látványosság lenne, hanem egyben tanító célzattal is bírna, hiszen emlékeztetné az embereket arra, mi történt, és mi az, ami talán elkerülhetetlen, hogy újra bekövetkezzen. Társadalmi szerepvállalásának mélysége ebben is megmutatkozna, mivel a legtöbb ember nem tudja teljesen felfogni a katasztrófa mibenlétét egészen addig, amíg a saját bőrén nem tapasztalta annak hatásait.

Személy szerint minket ez a téma nagyon érdekel, annak ellenére, hogy nem tartjuk magunkat katasztrófaturistának, mégis szívesen elzarándokoltunk volna a katasztrófa helyszínére, ami annak egészségkárosító hatása miatt nem valósulhat meg. A TDK dolgozatunk megírásának mozgatórugója ez az ok, valamint az, hogy sokan a tiltások ellenére

is odamerészkednek, ezáltal veszélybe sodorva magukat. Szeretnénk az ilyen eseteket minimálisra csökkenteni, mert bár nem az eredeti, de mégis azt jeleníti meg, ezáltal hasonló élményekhez juttathat minket.

6.1. A motiváció és a részvétel okai

Véleményünk szerint ebben az esetben a motivációs tényezők összemosódnak a részvétel fő indítékaival. Ennek oka az, hogy mind a két fogalom egyfajta belső késztetésen alapul, amelyek egymástól el nem választhatók. Úgy gondoljuk, hogy a motiváció vezet ahhoz, hogy az ember részt vegyen valamiben, és véghezvigye kitűzött céljait.

A *tudásvágy és a kíváncsiság* lehet az egyik legfontosabb motivációs tényező, amikor a katasztrófaturizmusról van szó. A ma emberére jellemző a kíváncsiság, de ennek ellenére is féli a következményeket. Nagy átlagban megállapíthatjuk, hogy a veszélyre fittyet hányva is át akarja élni, meg akarja érteni a történeteket. A mi elképzelésünk esélyt adhat arra, hogy más is megtapasztalja azt, amit az ott lakók átéltek, ezáltal kielégítve az érdeklődésüket. Azonban emellett még megjelenik a tudásvágy is mint motivációs erő. Úgy gondoljuk, hogy azok az emberek érdeklődnének egy ilyen lehetőség iránt, akik hallottak a tragédiáról, és úgy érzik, meg van bennük a vágy arra, hogy ők is megismerjék azt, amit az ott lakók.

Valamint azok is idelátogatnának, akiknek egy vagy több hozzátartozójuk érintett volt a katasztrófában. Hiszen bennük is megvan egyfajta kíváncsiság, amely talán még mélyebb, és erősebb lehet, mint egy kívülről való. Ugyanis tudni akarják, pontosan mi történt, és körülbelül mit élhettek át, és ez alapján a szakember mellett, ők is képesek a segítségnyújtásra.

Ez a két tényező egy olyan feszültség levezető mechanizmust indít be az emberekben, ami azon az érzeten alapul, hogy egy hasonló esemény akár velük is megtörténhetne. Ez egy olyan kíváncsiságot, izgalmi állapotot okoz a számára, amely arra készteti, hogy meglátogassa és megnézzék a katasztrófa sújtotta területeket. Mindez azon alapul, hogy tulajdonképpen átéli az esetet, azonban a veszteség mégsem őt sújtja. Ugyanez játszódik le akkor is, mikor egy horrorfilmet nézünk meg, hiszen az ember fél, átérzi azt, amit a főszereplő, mégis mikor vége van, tudja, hogy nem eshet bántódása. Vajon mégis miért akarják az emberek ezt egyre nagyobb volumenben átélni? Miért nem elegendőek számukra már azok a bevált tevékenységek, amelyek eddig azok voltak? Úgy gondoljuk, ennek több dologból is eredeztethető. Egyrészt az újdonság iránti vágyból, másrészt a média nyomásából,

harmadrészt pedig abból, hogy már nem nyújtja számukra azt az élményt, amelyet elvárnának adott tevékenységtől.

A kíváncsiság és a tudásvágy mellett fontos motivációs tényező lehet a **történelem** is. Ezek azonban nem különíthetők el teljesen, mivel a múlt eseményeinek megismerésével és átélésével egyben tudásszomjunkat is kielégíthetjük, ezáltal ez a két motivátor összeforr. Egy ilyen turisztikai termék létrehozásával az emberek megtudhatják, hogy milyen volt és milyen lett az atomrobbanás után a terület. A régen virágzó Pripjaty manapság már csak szellemvárosként ismert. A reaktor felrobbanása után azon nyomban kiköltöztették az ott élőket. De ennek ellenére sem élte túl mindenki a szerencsétlenséget, még úgy sem, hogy a Katasztrófavédelem azonnal reagált. 1986. április 26-a előtt Pripjaty egy nyüzsgő helység volt, ahol az erőműben dolgozók és családjaik nyugodtan éltek mindennapjaikat, de egy szempillantás alatt minden megváltozott. Csupán az állatok és a növények bírták ki azt a magas radioaktív sugárzást, ami lesújtott a városra.

Egy ilyen interaktív turisztikai szolgáltatás által a múlt felidézése sokkal élménydúsabbá és informatívabbá válna azáltal, hogy szinte minden lehetőség biztosítva lenne a turista számára annak érdekében, hogy viszonylag élethű legyen a rekonstrukció.

Ezen felül a motiváció lehet egy szűk réteg számára az **unalom** is. Ez főként azoknak lehet részvételi ok, akik a felsőbb rétegekbe tartoznak, ezáltal van elkölthető jövedelmük szórakozásra. Sokszor nekik már nem jelent élményt egy tengerparti utazás, valami izgalmasabbra vágnak. Számukra lenne megfelelő kikapcsolódási lehetőség egy ilyesfajta turisztikai termék létrehozása. Egy ilyen helyen lehetőségük lenne arra, hogy felfokozott állapotba kerüljenek, mindezt úgy, hogy ne veszélyeztessék egészségüket sem.

A felgyorsult világ következtében, és az extrém sportok elterjedésével, egyre több **adrenalin függő** ember él. Ezek a személyek keresik az olyan szituációkat illetve helyeket, ahol átélhetik a félelem érzetét, vagy akár veszélybe is sodorhatják saját magukat. Ők illegálisan is megközelítik azokat a területeket, mint amilyen Csernobil, vagy egy nemrégiben felrobbant épület. Számukra lehetne ez egy olyan alternatív megoldás, amely egyszerre ugrasztja meg vérnyomásukat, de mégis biztonságos keretek közt.

Úgy gondoljuk, egy ilyesfajta szituációba helyezés is hasonló „tüneteket” válthat ki az odalátogatóknál, mint egy valódi esemény. Hiszen ebben az esetben sem tudhatnák, mi fog történni, vagy épp hogy mikor. Ezáltal a hirtelen történésekkel stimulálhatjuk az embereket, ezáltal olyan izgalmi állapotot kiváltva náluk, amely beindítja szervezetükben az adrenalintermelést.

A korábban leírt motivációs tényezők mellett fontos megemlíteni az **önmegvalósítást** is, amely részvételi szándékot indíthat be az embereknél. Az önmegvalósítás szorosan összekapcsolódik a szórakozással, hiszen az hogy valóra váltjuk álmainkat, boldogsághormonokat szabadít fel az emberi testben. Vannak olyan személyek, akik számára ez nem több, mint hogy átéljenek egy múltbeli eseményt, és megtudják, pontosan mi történt ott. Számukra lenne kielégítő egy ilyesfajta turisztikai termék.

Ezen felül érdemes azokat az embereket is megcélozni, akik szívesen próbálják ki magukat veszélyes helyzetekben illetve, hogy hogyan reagálnának különféle szerepekben. Sokak gyermeki álma valósulhatna meg azáltal, ha az interaktivitást egy szerepjáték keretében valósítanák meg egy ilyen turisztikai desztinációban. Ilyenkor ugyanis olyan szakmákban is kipróbálhatnák magukat a résztvevők, amellyel szimpatizálnak, azonban valamilyen oknál fogva nem azt tanulták ki, vagy nem abban helyezkedtek el.

Mint ahogy már említettük, az önmegvalósítás szorosan összefügg a szórakozással. Egy ilyen lehetőség mindamelllett, hogy különböző igényeket elégít ki, és olyan ismereteket valamint élményeket ad, amelyek máshol nem megszerezhetők. Legfőképp egy olyan szórakozási formát látunk ebben a turisztikai szolgáltatásban, amely egy viszonylag nagy piaci szegmenst fed le.

6.2. Célcsoportok

Egy ilyen túrához pszichológiai érettség szükséges, ezáltal a célközönség legalsó korhatárát tizenhat évre tennénk, de csakis szülői beleegyezéssel. A társadalom elfogadja, hogy tizennyolc éves kortól képesek vagyunk önálló döntések hozására, ennek ellenére a fő korosztálya ennek a turisztikai szolgáltatásnak a húsz és ötven év közöttiek.

Különböző korcsoportokat különíthetünk el, amikor a katasztrófaturizmus célcsoportjairól van szó. Úgy gondoljuk, hogy legnagyobb számban egyetemisták látogatnának el egy ilyen helyre különböző diákszervezetek által meghirdetett utakkal, mivel ezáltal árkedvezményre is jogosultak lehetnek, amennyiben a szolgáltató úgy határozza meg. A húszas éveikben járókra jellemző az, hogy szeretnének minél mélyebb ismereteket szerezni bizonyos eseményekről. Ők a „bevallólasabbak”, akik akár a helyszínen is aludnának, egy napra belebújnának egy katasztrófavédelmi szakember bőrébe, egy rendőrébe, vagy akár egy tudóséba, akiben legelőször tudatosult az, hogy mi fog következni. Itt főként a szenzoros élménykeresőkre gondolunk, akiket a lehetőség fizikaisága és kihívása vonzana a helyszínre.

Egy katasztrófaturisztikai szolgáltatás esetében a kisgyermekes családok kiesnek, azonban családos kedvezményekben így is részesülhetnek a már közel nagykorú utóddal rendelkezők. Szerintünk nem csak baráti társasággal, hanem a rokonokkal is ugyanolyan élvezhető lenne egy ilyen turisztikai desztináció, így ők a második nagy kategória, akik potenciális célcsoportnak számítanak.

A harmadik osztály, akiket egy hasonló kikapcsolódási forma érdekelhet, azok a történelem iránt elkötelezettek, akik vadásszák az ehhez hasonló lehetőségeket.

6.3. Az átlagos turista

Esetünkben az átlagos turista jellemzője a kérdőív kiértékelése alapján az, hogy 19 és 30 év közötti tanuló vagy fiatal alkalmazott. Mindenki, aki ezt a lehetőséget meglátogatja, mást helyez előtérbe. Lesz olyan, aki az extrém lehetőséget keresi és olyan is, aki az adrenalin és a történelem átélését tartja fontosnak. Valamint lesz olyan szegmens is, aki a múlt felidézése, és a történetek megismerése miatt keresi fel a szórakoztató központot.

Amennyiben ha mégis besorolnánk, akkor az átlagos turistára az lenne a jellemző, hogy a fentebb felsoroltak összpontosulnak benne. Tehát egyszerre érdekli a múlt felidézése, és a pontos kép kialakítása is, mindezt úgy, hogy akár a saját bőrén is megtapasztalja a nyújtott keretek között.

6.4. Márkázás

Úgy gondoltuk, hogy ezt a turisztikai lehetőséget szükséges márkázni, mivel a márkaismeret határozza meg a jövőbeni irányokat. Hiszen a forgalmazó ezáltal egy jövőképet alakít ki arról, hogy milyen legyen a márka, és mit nyújtson a fogyasztó számára, tehát milyen ígéretet illetve üzenetet közvetítsen. Így természetesen akkor is szükség van rá, amikor egy szórakoztató központról van szó, ugyanis ezáltal lehetőséget nyújt arra, hogy szélesebb körben átlássuk, milyen alternatívákat rejt magában. (Kotler – Keller, 2012)

A márkázás egyik fontos eleme a helyszínekiválasztás. Hiszen a terület megválasztásakor ügyelni kell arra, hogy a helyszín tükrözze azt a szellemiséget, amelyet a szórakoztató központ sugall a fogyasztók felé. Ezáltal pedig hitelesebbé teheti magát a nyújtott terméket is. Éppen ezért találtuk lényegesnek azt, hogy amennyiben Magyarországon szeretnének elhelyezni egy ilyen központot, úgy a Nagyvázsony melletti Kis-Moszkvára essen a választás, amely minden kritériumnak eleget tesz, ahogy arról a későbbiekben majd még szó lesz. (Morgan et al, 2004)

Ezen felül a társadalom úgy fogadja el legkönnyebben az ilyesfajta új lehetőségeket, ha azok egyfajta fantáziánév alatt futnak. Hiszen ezáltal egyrészt könnyebben azonosíthatják azt, másrészt pedig sokkal gyorsabb lesz az elfogadás fázisa, mivel egy részét már ismerhetik a terméknek – a nevét. Továbbá ez segíti azt is, hogy szélesebb körben ismertté váljon egy ilyen központ. (Kotler – Keller, 2012) Emellett pedig abban is segítségére lehet az üzemeltetőknek, hogy egyfajta márkahűséget építsenek ki a fogyasztókban. Ezáltal pedig kialakítható az emberekben a szolgáltatás minőségének képe is, amely a mai társadalomban egyre fontosabbá válik. Az emberek keresik azokat a termékeket, amelyek a magas és biztos minőséget jelentik, hiszen ez a megbízhatóságot sugározza számukra (Holloway, 2004) Ráadásul a jó márka magába foglalja azt is, hogy miben más a szolgáltatás, mint a többi, és miért érdemes ezt a turisztikai desztinációt látogatni.

A márkanév megválasztása során azt is figyelembe vettük, hogy egy ilyen turisztikai desztináció igen nagy tömegeket vonz, és nem csak országhatáron belülről, hanem azon kívülről várhatóak látogatók. Ezáltal egy olyan multifunkcionális márkát kell létrehozni, amely mindenki számára könnyen megjegyezhető és kiejthető. Ezen felül azt is fontos, hogy rövid, megkülönböztető és ne túl általános legyen. Mindezen ismeretek alapján alakítottuk ki a szórakoztató központ nevét, amely a BUMM! lenne, amennyiben megvalósulna, ami a Biztonságos Utazás a Múltba rövidítéséből ered.

6.5. A turisztikai kínálat központi eleme és a turisztikai vonzerő

Az alternatívánkban mind a természeti mind a kulturális vonzerő megtalálható. A természeti környezetnél arra kell törekedni, hogy visszaadja azt a kinézetet, amely Csernobilt és Pripjatyot jelenleg is jellemzi. A létesítményt egy a fejlett világtól távol eső környezetben lenne érdemes kialakítani, olyan módon, hogy ne lehessen telefont használni, internetezni, és a műszaki cikkeket sem, egészen a feladatok elvégzésének végéig. Tehát egészen addig, amíg a turisták a másolat városban vannak. Mindez a romos kinézettel karöltve már az elején is megrémiszi az embereket, és egy olyan hangulatot teremt, amelynek hatására a résztvevők már az első perctől kezdve izgatottan várják a programokat. Így könnyen elérhető az a lelkiállapotot, amely rendkívül fontos egy ilyen szellemváros kialakítása során.

A szolgáltatás sikeressége annak kulturális jellegéből is adódhat. Ebben az esetben egy olyan szórakoztató központ létrehozása lenne a fő cél, amelynek csupán egy eleme lenne a szellemváros. A komplexumhoz tartozna egy múzeum, amelyet akár önmagában is meglátogathatnak az érdeklődők. Az erősebb idegzetűeknek lehetőséget kellene biztosítani

arra, hogy magában a városban tölthessenek egy éjszakát. Mindez a célcsoport kiszélesítéséhez járulna hozzá. Lényegében egy olyan szórakoztató központról lenne szó, ahol a vendég érzi azt, hogy részese a programoknak, és valóban az érzelmek sűrűjébe kerül.

Kutatásaink során rengeteg helyet feltérképeztünk Magyarországon belül, és arra jutottunk, hogy a hazai elhagyatott laktanyák ideális helyet biztosítanak egy ilyen szórakoztató komplexum kiépítésére. Ezen területek hasznosítása ugyanis a mai napig problémát okoznak hazánkban. Egy ilyen központ felépítésével azonban nem csak az épületek kerülnének hasznosításra, hanem a profitszerzésre is lehetőséget nyújtana. Ezen felül fellendítené a térség turizmusát is, mivel nem csak hazai, hanem külföldi látogatókra is számítani lehet. Kutatásaink során megtudtuk, hogy Pripjaty városa ma is jelentős turisztikai desztinációnak számít, mivel rengeteg turista látogat el oda. Az ukrainai utazási irodák által szervezett módon járnak be a területet, illetve autóbérlésre is lehetőség van. Azonban vannak olyan területek, amelyekre még ma is veszélyes bejutni, illetve a továbbra is ott található katonai objektumok miatt tiltott. Ezen korlátozások miatt, valamint annak érdekében, hogy az emberek biztonságos keretek között ismerhessék meg a katasztrófa helyszínét, lenne érdemes egy ilyen szórakoztató központ létrehozása.

Magyarországon Nagyvázsony mellett található egy elhagyatott terület, amelyet a közbeszéd Kis-Moszkvának nevez. A környékbeli lakosok nevezték el, mivel a bázis közvetlenül Moszkva alá tartozott. Ebben az erdőbeli városban szovjet katonák és családjaik állomásoztak, ezáltal minden megtalálható volt, amire az embereknek szükségük lehetett; panelházak, iskola, sportpálya, játszótér, sőt még helikopter-leszálló is. Érdekessége az, hogy légmentesen zárható atomtároló is tartozik hozzá, ahol nukleáris tölteteket és rakétatartozékokat tároltak. Úgy gondoljuk, ebből kifolyólag lenne ideális helyszín egy ilyesfajta szórakoztató központ számára.

Ez után, amennyiben igény van hasonló szórakoztató központok létesítésére, akkor a lehetőség továbbbővítése is megoldható. Hiszen a második világháborúban nagy szerepet kapott atomtámadások helyszíneit is le lehet másolni hasonló módon, mivel ezek a területek is igen nagy látogatottsággal számolnak. A Nagaszakira és Hirosimára ledobott bombák is szörnyű következményekkel jártak, és ilyen koncepció alapján létrehozható egy hálózat Kelet-Európában. Az elérhetőség térbeni korlátozottságának szempontjából az lenne a legjobb megoldás a terjeszkedés során, ha egy olyan város közelében húznák fel a központot, amely elég nagy, és már önmagában is nagy tömegeket vonz. Így azokra a rétegekre is lehet számítani, akik amiatt látogatnak el abba a térségbe, ezáltal a szórakoztató központ számára is nagyobb árbevételt generálhat.

Ahhoz hogy minden évszakban vonzó és elérhető legyen a szolgáltatás, megfontolt döntéseket kell hozni a programokat illetően. Ki kell jelölni egy fő- és egy mellékszezont annak érdekében, hogy megosszuk a közönséget. A fő szezon májustól szeptember végéig tarthatna, míg a mellék- az ezen kívüli időszakban. Ez azért lenne fontos, mert a legfőbb célcsoportot az egyetemisták teszik ki (amelyet a kérdőív is alátámaszt), akik márciusban több szabadidővel rendelkeznek a vizsgaidőszak lezárulta miatt. Ezen felül ebben a hónapban kezdődik a felmelegedés, aminek hatására több ember kezd el kinti programokat tervezni.

6.6. Az emberi tényező szerepe

A szolgáltatás megfelelő működéséhez elengedhetetlen az emberi tényező. A nyújtott szolgáltatást ugyanis komplexen kell szemlélni ahhoz, hogy az odalátogatók a kívánt élményfaktort éljék át. Fontos, hogy a piac változásaira időben reagáljon minden egyes szórakoztató központ. Egy ilyen komplexum létrehozására a jelenlegi gazdasági helyzetben és társadalmi kultúrában van lehetőség, azonban csak akkor lehet jövedelmező, ha a folyamatos fejlesztés irányában elkötelezett munkatársakkal dolgoznak. Lényeges, hogy az az odalátogató turisták igényeihez igazítsák a programokat, hiszen az a szolgáltatás igazi vonzereje.

Fontos, hogy a munkatársak megfelelő képzettséggel rendelkezzenek annak érdekében, hogy az esetlegesen felmerülő problémákat minél hamarabb elhárítsák. Ha az odalátogatók is azt látják, hogy a működés zavartalan, az segít a jobb kép kialakításában, ezáltal pedig a jó szájreklám garantált lesz. Ezen felül lényeges, hogy a munkatársak kiválóan tudjanak csapatban dolgozni, és megértsék, mi az a csapatszellem, hiszen anélkül egyetlen vállalkozás sem lehet sikeres.

Valamint kiemelt figyelmet kell fordítani a működtetés során az információáramlásra is. Mivel egy ilyen szolgáltatás során összehangolt folyamatokról van szó, amelyek csak akkor érik el a kívánt élmény faktort, ha a megfelelő időben és módon valósítják meg őket. Minden egyes turista-csapat érkezése újabb és újabb kihívások elé állíthatja egy ilyen komplexum dolgozóit.

Összességében megállapítható, hogy az emberi tényező az egyik legmeghatározóbb, ha erről a turisztikai lehetőségről beszélünk.

6.7. A termék fizikai környezete

A helyszín elrendezése és kialakítása tenné igazán egyedivé az egész szórakoztató központot. Úgy szükséges kiépíteni a szellemvárost, ami hátborzongató még a legerősebb idegzetűeknek is. A helyszín mind kívülről mind belülről a szocialista időket idézné, ezáltal is

hitelesebbé téve azt, amit képviselni kíván. Véleményünk szerint ez is emeli a hangulatot, és még rémisztőbbé teszi az odalátogatók számára. A helyiségeket is ebben a szellemben kell berendezni. Ezek egy része már adott lenne, amennyiben a Kis-Moszkva nyújtotta lehetőséget kihasználnák a szórakoztató központ létrehozásakor. Az éjjeli túrák közben még tovább fokozható a hangulat művi köd létrehozásával, illetve különböző állathangok bejátszásával is (amennyiben ezek nem adóttak a térségben). Azonban a változatosság is megadatott, hiszen a teljes csend ugyanolyan ijesztő lehet a túrázók számára, mint az előző opció.

Ahogy azt már említettük, egy laktanya megfelelő lenne a szellemváros kiépítésére. Pripjaty mintájára könnyedén megalapozható a hátborzongató érzet egy-két eldobott gyerekjátékkal, vagy roncsautóval.

A szórakoztató központ másik fontos eleme a múzeum lehetne. Ezt az épületet közvetlenül a bejárat mellé lenne célszerű telepíteni úgy, hogy mögötte terüljön el a park az átalakított laktanyával. A múzeumban képek, tárgyak lennének Csernobilból, természetesen sugárzás biztos üveglapokkal körbevéve, ami még személyesebbé teheti a helyet. Ezáltal is közelebb hozva az emberekhez az esemény következményét. Fontos, hogy az ott fellelhető írásos dokumentumok is hitelesek és naprakészek legyenek. Hiszen az emberek tudni akarják, pontosan mi az, ami egy ekkora katasztrófához vezetett, valamint azt is, hogy milyen következményekkel járt. Ebben az épületben az információ átadás bírna jelentőséggel, mivel a múzeum szélesebb célcsoportot érint.

A fentiekben a 7 P-t elemeztük, azonban csupán a dolgozat szempontjából legrelevánsabb elemeket emeltük ki.

7. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a katasztrófaturizmus a turizmus egy olyan ága, amellyel még igen kevés szakember foglalkozott. Pontosan ezért sok olyan területe van, amely innovációra alkalmas. Úgy gondoljuk, hogy olyan piaci potenciállal rendelkezik, amelyet érdemes kiaknázni.

Kutatásaink során megtudhattuk, hogy az emberek mennyire másként definiálják ezt a jelenséget. Feltártuk keletkezésének okait, valamint azt, hogy milyen gazdasági hatásai lehetnek adott országokra. Azonban azt is megvizsgáltuk, hogy a katasztrófaturizmus milyen veszélyeket hordoz magában, ezáltal annak negatív oldalát is megismerhettük.

Lényeges azonban kiemelni, hogy a pszichológiai vonatkozások feltárása során lehetőségünk nyílt arra, hogy megértsük, milyen motivációs tényezők játszanak szerepet a katasztrófaturizmus iránt érdeklődőknél. Számunkra igazán érdekes volt megvizsgálni ezeket a belső hajtó elemeket, amelyek sok esetben akár a racionális viselkedést is felülírják. Ezen felül megtudhattuk továbbá azt, hogy miként alakul ki a radiofóbia, és mi áll annak hátterében.

Dolgozatunk során kitértünk arra is, hogy mi lehet az oka annak, hogy sokan összemoszák a kaland- illetve a katasztrófaturizmust, holott ez a két fogalom teljesen eltér egymástól. Mint ahogy az kiderült, ennek fő magyarázata az, hogy a társadalomban a katasztrófaturizmus egy viszonylag új teória (még akkor is, ha a történelme sokkal korábbra nyúlik vissza). A köztudatban még nem tudták elkülöníteni teljesen ezt a jelenséget, azonban úgy gondoljuk, hogy idővel ez a két fogalom a társadalom tagjai számára is el fog szeparálódni.

A mai felgyorsult világban a hagyományos szórakozási lehetőségek kevésbé elégítik ki az átlagember igényeit, ezért egyre extrémebb megoldásokat keresnek a kikapcsolódásra. Egy ilyen lehetőséget rejthet a katasztrófaturizmus, amelynek vonzó ereje veszélyességében és szélsőségességében lappang. Azonban a turizmus ezen válfaja egyelőre „gyerekcipőben” jár, és nem lehet pontosan meghatározni jövőbeni kimenetelét. Nagy valószínűséggel állítható azonban, hogy ebben a rohanó világban előbb vagy utóbb valaki meg fogja látni és ki fogja aknázni ezt az innovációs lehetőséget, és nyitni fog az ilyen jellegű szórakozásra vágyó személyek piaci szegmense felé.

Az ember mindig is kíváncsi volt azon eseményekre, amelyek nem állnak befolyása alatt. Ilyen események lehetnek a katasztrófák, a balesetek, a történelmi események, de akár a háborúk is. Ezek a történések nagy hatással vannak a társadalom tagjaira, hiszen ekkor

érezhetik, hogy létezik egy felettük álló hatalom is. Azonban az erők, legyen az természeti vagy akár ember alkotta, illetve azok pusztítása iránt az ember természetéből adódóan mindig érdeklődni fog.

Az igények felmérése alapján alkottuk meg a saját alternatívánkat a jelenlegi kereslet kielégítésére, amelynek szükségességét a primer kutatásunk is alátámasztotta. Hiszen a megkérdezettek igen magas arányban válaszolták azt, hogy meglátogatnák a különböző katasztrófa sújtotta területeket, főként akkor, ha azok nem veszélyesek az ember számára. Az alternatíva szükségszerűségét igazolták a mélyinterjúink során megszerzett információk is Csernobil látogatottságára vonatkozóan, amelyeket Maczelka Márkkal valamint Hamvas Edinával készítettünk.

Úgy gondoljuk, hogy a katasztrófaturizmus egy kiemelt fontosságú téma, mivel manapság egyre inkább előtérbe kerül a turizmus ezen ága. Kutatásaink során bebizonyítottuk, hogy a társadalom egyre nagyobb szegmense érdeklődik a katasztrófák iránt, és egyre magasabb azok aránya, akik felkeresik ezeket a területeket. Véleményünk szerint az általunk létrehozott alternatíva egy olyan unikális termék, amelyhez hasonlóval nem találkozhatunk sehol. Éppen ezért lehet igen nagy a kereslet rá.

Mindezek mellett pedig maga a katasztrófaturizmus is igen egyedi és érdekes téma. Meglepően kevés szakirodalom létezik, így lehetőségünk nyílt arra, hogy saját kutatásokat is végezzük a témakörben, még hozzá olyan területeken is, amelyeket más még nem érintett. Ennek keretében pedig lehetőségünk nyílt megismerni olyan szaktekintélyeket is, akik a témában már otthonosan mozognak, és sok izgalmas területre világítottak rá.

Úgy gondoljuk, hogy TDK dolgozatunk megírásával rengeteg új információt szereztünk meg és lehetőségünk nyílt arra, hogy bővítsük látókörünket.

Forrásjegyzék

- Bokor József (2003):* Kalandturizmus, Booklands 2000 Kiadó
- BNO-10 zsebkönyv (1998)* Budapest: Animula Egyesület
- Chris Ryan (2005):* Taking Tourism to the Limits, Elsevier Kiadó
- J Christopher Holloway (2004):* Marketing for Tourism, Harlow: Pearson Education
- Morgan et al. (2004):* Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition, Elsevier Kiadó
- Pilling János (2003):* A gyász Budapest: Medicina Kiadó
- Philip Kotler, Kevin Lane Keller (2012):* Marketingmenedzsment, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Rogers, E. M. (2003):* Diffusion of Innovations. 5th ed., New York: The Free Press
- Schumpeter, J. A. (1980):* A gazdasági fejlődés elmélete, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Vágási és társai (2006):* Innovációmarketing, Budapest: Akadémiai Kiadó Zrt.
- Varga József, Varró Zoltán (2007):* Gazdaságmatematika II., PTE-KTK Kiadó
- Zbigniew Jaworowski (2010):* Observations on Chernobyl After 25 Years of Radiophobia, 21st Century Science Associates
- Barge- Gil és társai (2013):* Industry and innovation Routledge Taylor & Francis Group 7. kiadás, 2013. október
- Bill Faulkner (2001):* Towards a framework for tourism disaster management, Tourism Management, 22. kötet, 2001. április
- Eric Cohen (2012):* Current sociological theories and issues in tourism, Elsevier
- Graffódi István, Kátai-Urbán Lajos (2007):* Katasztrófák gazdasági aspektusainak vizsgálata, különös tekintettel a környezeti katasztrófák és ipari balesetek vállalati versenyképességet befolyásoló hatásaira Hadmérnök II. Évfolyam 2. szám, 2007. június
- Könyves Erika (2007):* Utazási motivációk, turisztikai kereslet
- Lipp Szilvia (2004):* Az utazási motivációk változásának vizsgálata a történelem tükrében Turizmus Bulletin 2. sz.
- Magyar Innovációs Szövetség (2006):* Innováció menedzsment kézikönyv
- Mayer és társai (2012):* Kikre jellemző a szenzoros élménykeresés? Extrém sportolók és egyetemi hallgatók vizsgálata; Egészségtudományi Közlemények, 2. kötet, 1. szám
- Palanca Attila (2012):* Mi is az a katasztrófaturizmus? Korunk III. folyam 2012. február, 23. oldal

Temesváry Beáta, Szilárd János (2008): Ki akadályozhatja meg az önpusztítást; III. Nemzetközi Addiktológiai Konferencia

MTI (2011): A Japán katasztrófa fellendítette az atomturizmust Múlt-kor történelmi portál (letöltve: 2014. február 20.)

MTI (2010): Hódít a kalandturizmus, metropol.hu (letöltve: 2014. március 12.)

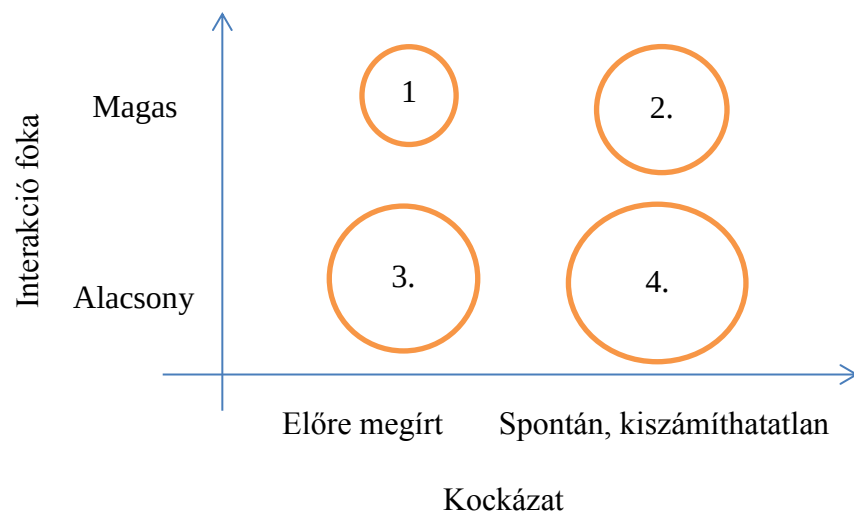
Utazás ma: Extrém utazási programok: Katasztrófaturizmus (letöltve: 2014. március 18.)

Hamvas Edina (2014) – Mélyinterjú

Mellékletek

1. számú melléklet – ábra

1. számú ábra: A klaszterek elhelyezkedése kockázat és interakció foka szerint

Magyarázat:

1. „Öltözz be és játssz!”
2. Veszélykeresők
3. A múlt tanulmányozói
4. A múlt kalandorai

Forrás: Saját készítés

2. számú melléklet – táblázatok

1. számú táblázat: Klaszterkialakítás ismérvek szerint

Final Cluster Centers

	Cluster			
	1	2	3	4
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [szerepjátékok]	1	3	4	2
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [történelem]	4	4	3	2
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [katasztrófák]	2	3	2	2
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [extrém kikapcsolódási lehetőségek (pl.: raftingolás, hegymászás...)]	2	4	2	3
Mennyire tartja magát kockázatvállalónak?	3	3	2	3

Forrás: Saját készítés

2. számú táblázat: Ismérvek klaszterképzésben betöltött szerepe alapján

ANOVA

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [szerepjátékok]	65,470	3	,757	166	86,451	,000
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [történelem]	45,345	3	,745	166	60,892	,000
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [katasztrófák]	14,413	3	1,236	166	11,659	,000
Mennyire érdeklik Önt a(z)...? [extrém kikapcsolódási lehetőségek (pl.: raftingolás, hegymászás...)]	76,537	3	,726	166	105,489	,000
Mennyire tartja magát kockázatvállalónak?	8,888	3	,754	166	11,791	,000

Forrás: saját készítés

3. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a szerepjátékok közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,365	,306
Nominal Cramer's V	,183	,306
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

4. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a történelem közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,304	,735
Nominal Cramer's V	,152	,735
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

5. számú táblázat: Az iskolai végzettség és a katasztrófák közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,394	,154
Nominal Cramer's V	,197	,154
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

6. számú táblázat: Az iskolai végzettség és az extrém kikapcsolódási lehetőségek közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,391	,167
Nominal Cramer's V	,195	,167
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

7. számú táblázat: A foglalkozás és a szerepjátékok közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,511	,456
Nominal Cramer's V	,255	,456
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

8. számú táblázat: A foglalkozás és az extrém kikapcsolódási lehetőségek közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,627	,015
Nominal Cramer's V	,313	,015
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

9. számú táblázat: A foglalkozás és a történelem közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,589	,066
Nominal Cramer's V	,294	,066
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

10. számú táblázat: A foglalkozás és a katasztrófák közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,535	,291
Nominal Cramer's V	,268	,291
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

11. számú táblázat: A katasztrófaturizmus fogalma és az ahhoz való viszonyulás szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	6,840	,056
Nominal Cramer's V	,998	,056
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

12. számú táblázat: A katasztrófaturizmus fogalma és a kockázatvállalás mértékének szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	2,000	,287
Nominal Cramer's V	1,000	,287
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

13. számú táblázat: A katasztrófaturizmushoz való viszonyulás és a kockázatvállalás mértékének szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	1,072	,344
Nominal Cramer's V	,536	,344
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

14. számú táblázat: A katasztrófaturizmushoz való viszonyulás és az új dolgokkal való kísérletezés közötti kapcsolat szorossága

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,563	,227
Nominal Cramer's V	,563	,227
N of Valid Cases	170	

Forrás: Saját készítés

15. táblázat: a nyaralás és a katasztrófaturizmus látogatottságának összesítő táblázata

		Amennyiben lehetősége adódna, ellátogatna-e egy katasztrófa sújtotta területre?					Total
		amennyiben nem életveszélyes, igen	biztosan ellátogatna (akár természetiről, akár ember okozta katasztrófáról van szó)	biztosan nem	ember okozta katasztrófa esetén igen (pl.: World Trade Center)	természeti katasztrófa esetén igen (pl.: szökőár, vulkánkitörés)	
Szokott Ön nyaralni?	igen	42	20	57	2	10	131
	nem	7	1	25	1	5	39
Total		49	21	82	3	15	170

Forrás: Saját készítés

16. táblázat: Az iskolai végzettség és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi		1,122	,834
Nominal Cramer's V		,502	,834
N of Valid Cases		170	

Forrás: Saját készítés

17. táblázat: A foglalkozás és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi		2,267	,000
Nominal Cramer's V		,684	,000
N of Valid Cases		170	

Forrás: Saját készítés

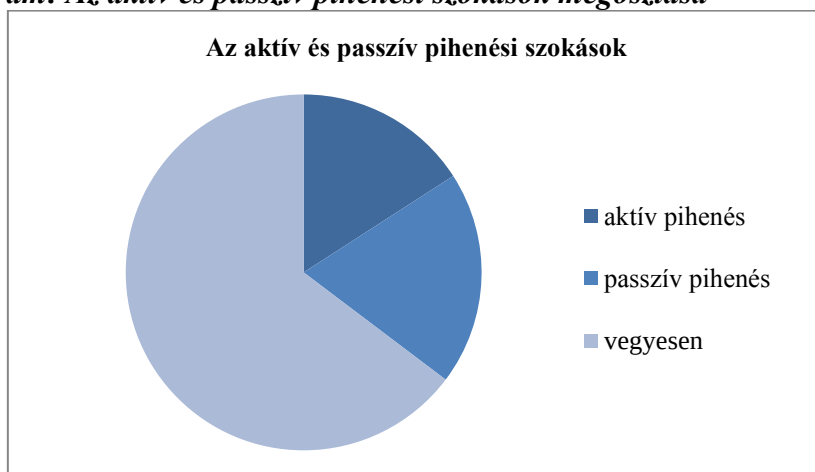
18. táblázat: A kor és a katasztrófaturizmushoz való viszonyulás közötti kapcsolat

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Phi		1,546	,000
Nominal Cramer's V		,631	,000
N of Valid Cases		170	

Forrás: Saját készítés

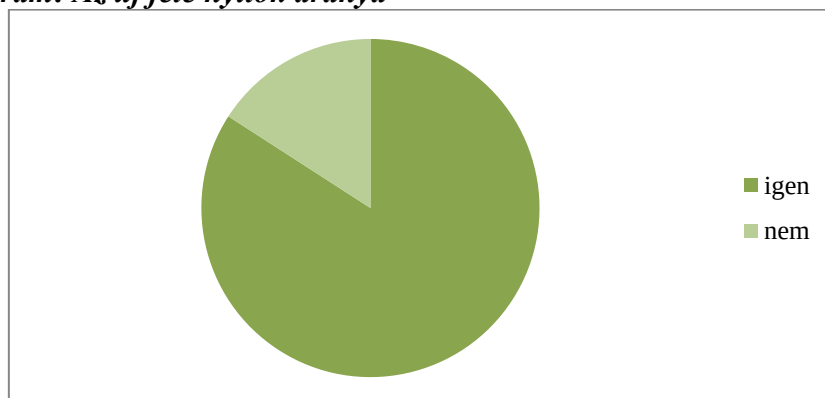
3. számú melléklet – diagramok

1. számú diagram: Az aktív és passzív pihenési szokások megoszlása

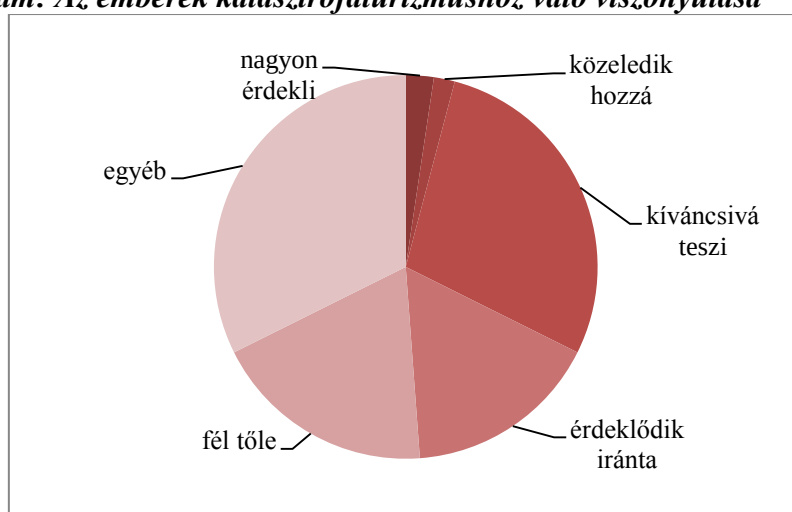
Forrás: Saját készítés

2. számú diagram: Az új felé nyitók aránya

Forrás: Saját készítés

3. számú diagram: Az emberek katasztrófaturizmushoz való viszonyulása

Forrás: Saját készítés

4. számú melléklet – kérdőív

A kérdőív egy készülő TDK dolgozathoz nyújt segítséget, melynek témája a pihenési szokások feltérképezése. A válaszait előre is köszönjük!

A készítőik: Forray Emese, György Bálint, László Nóra Lilla

Kérdőív a pihenési szokásokról

(a válaszadás önkéntes)

1. Szokott Ön nyaralni?

- igen
- nem

2. A hazai vagy a külföldi utazást preferálja? (Amennyiben nem szokott nyaralni, akkor hova menne szívesebben?)

- hazai
- külföldi
- ha lenne rá lehetőségem, akkor inkább a külföldi
- mindkettő

3. Hogyan tölti el szívesebben a szabadidejét?

- aktív pihenéssel (pl.: síelés, túrázás, városnézés...)
- passzív pihenéssel (pl.: wellness hétvége, olvasás, mozi...)
- vegyesen

4. Szívesen próbál ki új dolgokat a szabadidejében?

- igen
- nem

5. Mennyire érdeklik Önt a(z)....? (skála 1-5-ig: 1 egyáltalán nem, 5 nagyon)

- szerepjátékok
- történelem
- katasztrófák
- extrém kikapcsolódási lehetőségek (pl.: raftingolás, hegymászás...)

6. Az Ön számára mit jelent a katasztrófaturizmus?

- kérjük, fejtse ki!

7. Hogyan viszonyul a katasztrófaturizmushoz?

- fél tőle
- érdeklődik iránta
- kíváncsivá teszi
- közeledik hozzá
- nagyon érdekli

8. Amennyiben lehetősége adódna, ellátogatna-e egy katasztrófa sújtotta területre?

- biztosan nem
- amennyiben nem életveszélyes, igen
- természeti katasztrófa esetén igen (pl.: szökőár, vulkánkitörés)
- ember okozta katasztrófa esetén igen (pl.: World Trade Center)
- biztosan ellátogatna (akár természetiről, akár ember okozta katasztrófáról van szó)

9. Milyen helyszíneket ismer, amelyek a katasztrófaturizmushoz köthetőek?

- kérjük, fejtse ki!

10. Melyiket látogatná meg szívesen?

- kérjük, fejtse ki!

11. Mennyire tartja magát kockázatvállalónak?

- skála 1-5-ig 1: egyáltalán nem, 5: nagyon

12. Maximálisan mennyit áldozna aktív vagy passzív pihenésre?

- 10.000-20.000 forintot
- 20.001-40.000 forintot
- 40.001-80.000 forintot
- 80.001-100.000 forintot
- 100.000 forint felett

13. Neme

- nő
- férfi

14. Kora

- 18 év alatt
- 19-30 év
- 31-40 év
- 41-50 év
- 51-60 év
- 60 év felett

15. Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

- 8 általános
- szakmunkás
- érettségi
- érettségihez kötött felsőfokú végzettség
- főiskolai diploma
- egyetemi diploma

16. Mi a foglalkozása?

- tanuló
- alkalmazott
- vállalkozó
- nyugdíjas
- egyéb: (kérjük, írja be)

5. számú melléklet – képek

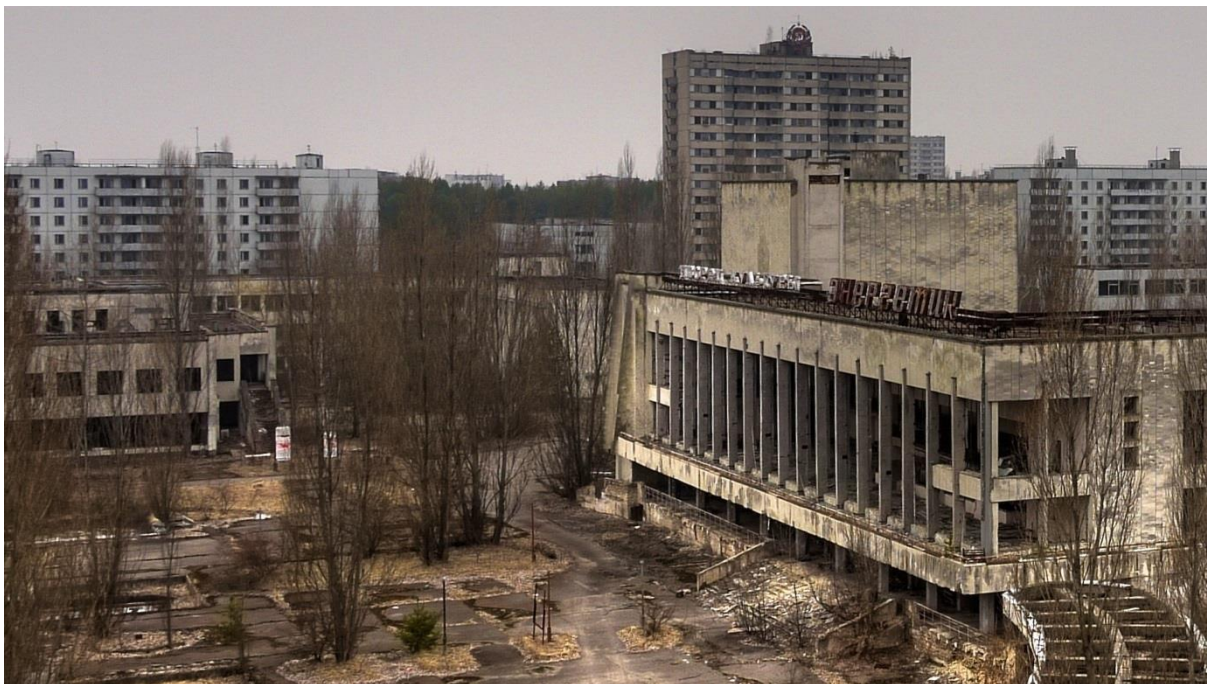
1. kép: A sosem használt pripjatyí óriáskerék

Forrás: <http://m.cdn.blog.hu/cn/cnpp/image/napkepe3.jpg> (letöltve: 2014. április 16.)

2. kép: A felrobbant csernobili reaktor

Forrás: http://inapcache.boston.com/universal/site_graphics/blogs/bigpicture/chernobyl_25th_anniversary/bp2.jpg (letöltve: 2014. április 16.)

3. kép: Az elhagyatott Pripjaty

Forrás: <http://galaktika.hu/wp-content/uploads/2013/05/cityscapes-pripyat-chernobyl-621706.jpg> (letöltve: 2014. április 16.)

4. kép: Kis Moszkva Nagyvázsony mellett

Forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Kis_moszkva.jpg (letöltve: 2014. április 16.)